İÇİNDEKİLER

1. SÖZCÜKTE ANLAM

A. Kelime ve Kelime Gruplarının Anlam Özellikleri

1. Gerçek (Temel) Anlam
2. Yan anlam
3. Mecaz Anlam
4. Somut Anlamlı Kelimeler
5. Soyut Anlamlı Kelimeler

B. Kelimelerin Anlam İlişkileri

1. Eş anlamlı (Anlamdaş) Kelimeler
2. Yakın Anlamlı Kelimeler
3. Eş Sesli (Sesteş) Kelimeler
4. Zıt (Karşıt) anlamlı Kelimeler
5. İkilemeler
6. Yansımalar
7. Deyimler
8. Aynı Kavram Alanına Giren Kelimeler

2. Cümlede Anlam

A. Cümlenin Anlatım Özellikleri

1. Nesnel Cümle
2. Öznel Cümle

B. Cümlenin Anlam Özellikleri

1. Sebep-Sonuç (Neden-Sonuç) Cümlesi
2. Amaç-Sonuç Cümlesi,
3. Tanım Cümlesi
4. Koşul (Şart) Cümlesi
5. Yorum Bildiren Cümle
6. Karşılaştırma Cümlesi
7. Olasılık (İhtimal) Cümlesi
8. Varsayım Cümlesi
9. Ön Yargı Bildiren Cümle
10. Öneri (Tavsiye) Bildiren Cümle
11. Yakınma (Şikâyet) Bildiren Cümle
12. İçerik Bildiren Cümle
13. Eşitlik ve Eşitsizlik Bildiren Cümle
14. Eleştiri Bildiren Cümle
15. Öz eleştiri Bildiren Cümle
16. Karşıtlık veya Ayrılık Bildiren Cümle
17. Aşamalı Bir Durum Bildiren Cümle
18. Benzetme cümlesi

C. Aralarındaki Anlam İlişkisine Göre Cümleler

1. Eş Anlamlı
2. Yakın Anlamlı Cümleler
3. Karşıt Anlamlı (Çelişen) Cümleler

D. Atasözleri

E. Özdeyişler

ADNAN BARAN ÖNER

3. PARAGRAF

1. Paragrafta Konu

2. paragrafın Yapısı

3. Anahtar Kelimeler

4. Paragrafta Ana Fikir

5. Paragrafta Başlık

6. Paragrafta yardımcı Düşünceler

4. Metin Türleri

A. Hikâye Edici (Öyküleyici) Metinler

1. Hikâye (Öykü)

2. Roman

3. Masal

4. Fabl

5. Tiyatro

B. Bilgilendirici Metinler

1. Makale

2. Deneme

3. Fıkra

4. Söyleşi (Sohbet)

5. Mektup

6. Anı (Hatıra)

7. Gezi Yazısı

8. Haber Yazısı

C. Şiir Bilgisi

a. Şiirde Ana Duygu

b. Söz Sanatları

1. Konuşturma (İntak)

2. Karşıtlık (Tezat)

c. Şiirin Şekil Özellikleri

1. Kafiye

2. Redif

5. İsim

1. İsim tamlaması

6. Sıfat

1. Sıfat tamlaması

7. Zamirler

8. Edat, Bağlaç, Ünlem

9. Ekler

1. Yapım Ekleri

2. Çekim Ekleri

10. Yapılarına Göre Kelimeler

1. Basit Kelimeler,

2. Türemiş Kelimeler

3. Birleşik Kelimeler

11. Yazım Kuralları

12. Noktalama İşaretleri

ADNAN BARAN ÖNER

SÖZCÜKTE ANLAM

A. Kelime ve Kelime Gruplarının Anlam

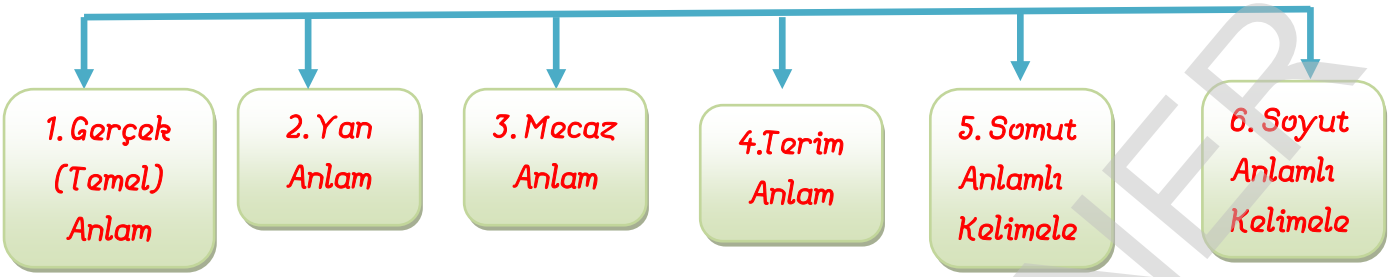

1. Gerçek (Temel) Anlam:

Bir sözcüğün, söylendiğinde akla gelen ilk anlamıdır. Buna, sözcüğün temel anlamı veya sözlük anlamı da denir.

*Sıcak havalarda, çok dolaşmamak gerekiyor.

*Çocuklar, oynarken salonun camını kırmışlar.

2. Yan Anlam (Yakıştırmaca)

Şekil ve işlev benzerliğinden dolayı, bir sözcüğün başka bir varlığa ad olarak verilmesidir..

*Uçurtmamın kuyruğu nazlı nazlı salınıyor.

*Aradığım belgeler masanın en alt gözündeymiş.

* Bu dağ başında arabamızın bozulması kötü oldu.

*Çarşının göbeğinde küçük bir dükkân vardı.

*Defterimin yaprakları arasından kuru bir gül çıktı.

3. Mecaz Anlam

Sözcüğün, gerçek anlamından uzaklaşarak kazandığı yeni anlamdır.

*Bir arkadaşımın eliyle kardeşime para yolladım.

*Yıllardır sıcak bir yuvanın özlemini çekiyordu.

*Senin söylediklerin bütün üzüntülerimi sildi.

*Yumuşak kişiliği, işyerinde sevilmesini sağlamıştı.

ADNAN BARAN ÖNER

4. Terim Anlam

Bilim, sanat, meslek, spor gibi alanlarla ilgili özel ve belirli kavramları karşılayan sözcüklerdir.

*Maçta takımımız neredeyse tek kale oynadı.

Matematik: Doğal sayılar, kare, polinom...

Tiyatro: Sahne, perde, kostüm...

Müzik: Nota, akor, sol anahtarı...

Coğrafya: Meridyen, ölçek, izohips, Dünya, boğaz...

Resim: Portre, palet, tuval...

Futbol: Taç, faul, gol...

5. Somut Anlam

Beş duyumuzdan (görme, işitme, koklama, dokun-ma, tatma) herhangi biriyle algılayabildiğimiz varlıkları karşılayan sözcükler somut anlamlıdır.

*Güneş, bulutların arkasında kalmıştı.

* Müzik kulaklarımızı tırmalamaya başladı.

* Soğuk havalarda dışarı çıkmayı hiç sevmem.

* Karanlıkta yürümek zor oluyor.

6. Soyut Anlam

Beş duyumuzdan herhangi biriyle algılayamadığımız; ancak var olduklarını akıl, inanç ve sezgilerimizle kabul ettiğimiz kavramları karşılayan sözcükler soyut anlamlıdır.

*Evimizde huzur dolu bir ortam vardır.

* Kıskançlık kötü bir huydur.

* Mutluluk çok uzakta değil.

* Herkes kendi aklını beğenir.

ADNAN BARAN ÖNER

B. Kelimelerin Anlam İlişkileri

1. Gerçek (Temel) Anlam

Yazılışları ve okunuşları farklı olmasına rağmen aynı anlamı taşıyan sözcüklerdir. Bu tür sözcükler birbirlerinin yerine kullanılabilir. Eş anlamlılık çoğunlukla Türkçe sözcüklerle dilimize yabancı dillerden girmiş sözcükler arasındadır.

* siyah – kara
* kalp – yürek – gönül
* ileti – mesaj
* dil – lisan
* uygarlık – medeniyet
* misafir – konuk
* model – örnek
* belgegeçer – faks
* varsıl – zengin
* cevap – yanıt
* kelime – sözcük
* özgün – orijinal
* bellek – hafıza
* al – kırmızı
* fiil – eylem
* ölçüt – kıstas – kriter
* ilginç – enteresan
* yoksul – fakir

2. Yakın Anlamlı Kelimeler

Yazılışı ve okunuşu farklı olan, anlamdaş gibi göründüğü hâlde birbirinin yerini tamamen tutamayan, yani aralarında anlam ayrıntısı bulunan kelimelerdir. Bunlar çoğunlukla Türkçe kelimelerdir.

* basmak – çiğnemek – ezmek
* korkak – çekingen
* dargın – küskün – kırgın
* tutmak – yakalamak
* saçmak – dağıtmak
* tanıdık – bildik

3. Eş Sesli (Sesteş) Kelimeler

Yazılış ve okunuşları aynı olan; ama anlamları birbirinden farklı olan sözcüklere **eş sesli (sesteş) sözcükler** denir. Bunlar yalın hâlde olabildikleri gibi ek almış hâlde de olabilirler.

Yol

* Bu **yolu** takip etmemiz gerek. (yol: Bir yerden bir yere ulaşmak için üzerinde yürüdüğümüz yer)
* Kardeşimle birlikte bahçedeki otları **yolduk**. (yolmak: Çekip koparmak)

Yüz

* Yüzü bana dönüktü. (yüz: Çehre, surat, sima)
* Düğününe **yüz** kişi gelmiş. (yüz: Doksan dokuzdan sonra gelen sayı)
* Kıyıda iki çocuk **yüzüyordu**. (yüzmek: Suda ilerlemek)
* Koyunun derisini **yüzdüler**. (yüzmek: Derisini çıkarmak, soymak)

El

* Telefonu bütün gün **elinden** bırakmadı. (el: İnsanın tutmaya ve iş görmeye yarayan organı)
* **Eller** ne derse desin, önemli değil. (el: Yabancı)

ADNAN BARAN ÖNER

4. Zıt (Karşıt) anlamlı Kelimeler

Anlamca birbirinin karşıtı olan, birbiriyle çelişen kelimelere **zıt anlamlı kelimeler** adı verilir. Türkçemizde her sözcüğün eş anlamlısı olmadığı gibi zıt anlamlısı da yoktur. Zıt anlamlı sözcükler genellikle nitelik veya nicelik bildiren sözcüklerde yani sıfat ve zarf özelliğindeki sözcüklerde bulunur.

* uzak ↔ yakın
* kirli ↔ temiz
* güzel ↔ çirkin
* soğuk ↔ sıcak
* iyimser ↔ kötümser
* sağ ↔ sol
* bulanık ↔ berrak
* ileri ↔ geri
* iç ↔ dış
* sık ↔ seyrek
* inmek ↔ çıkmak
* zengin ↔ fakir

5. İkilemeler

Anlamı güçlendirmek amacıyla aynı kelimenin, yakın anlamlı kelimelerin veya zıt anlamlı kelimelerin tekrarıyla oluşan sözcük grubuna **ikileme** denir. İkilemeler şu şekillerde oluşturulur:

Aynı Sözcüğün Tekrarlanmasıyla Oluşan İkilemeler:

* koşa koşa, ağır ağır, iri iri...

Eş Anlamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler:

* akıllı uslu, ses seda, güçlü kuvvetli, kılık kıyafet...

Zıt Anlamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler:

* ileri geri, az çok, er geç, bata çıka, büyük küçük...

Biri Anlamlı, Diğeri Anlamsız Sözcükten Oluşan İkilemeler:

* eski püskü, eğri büğrü, yarım yamalak, çer çöp...

Her İkisi de Anlamsız Sözcükten Oluşan İkilemeler:

* ıvır zıvır, eften püften, mırın kırın...

Yansımaların Tekrarıyla Oluşan İkilemeler:

* çat pat, kıs kıs, şırıl şırıl, patır kütür, horul horul...

İsim Tamlaması Şeklindeki İkilemeler:

* suyunun suyu, güzeller güzeli...

Hâl (Durum) Eki Alarak Oluşan İkilemeler:

* baş başa, baştan başa, biz bize, dişe diş, günden güne...

M Harfi Eklenerek Oluşturulan İkilemeler:

* Ev mev, şaka maka, para mara, kitap mitap, ders mers, iş miş...

İkilemelerle tekrarlar birbirinden farklıdır. Tekrarlarda araya virgül girer; fakat **ikilemelerin arasına hiçbir noktalama işareti girmez.**

ADNAN BARAN ÖNER

6. Yansımalar

Doğadaki cansız varlıkların, hayvanların, makinelerin çıkardığı seslerin taklit edilmesiyle oluşan sözcüklere **yansıma** denir.

İnsanlara Özgü Yansıma Sözcükler:

* Hapşu, hapşırık, hapşırmak
* Horr, horultu, horlamak

Cansız Varlıklara Ait Yansıma Sözcükler:

* Şırıl, şırıltı, şırıldamak
* Hışır, hışırtı, hışırdamak
* Gıcır, gıcırtı, gıcırdamak
* Çatır, çatırtı, çatırdamak

Makine ve Araçlara Ait Yansıma Sözcükler:

* Pat, patlamak
* Vın, vınlamak
* Zırr, zırıltı

Yansıma sözcükler ikileme görevinde de kullanılabilir.

* tıkır tıkır, çıt çıt, şırıl şırıl, fokur fokur...

Yansıma sözcükler, mecaz anlama gelecek şekilde kullanıldıklarında yansıma anlamı ortadan kalkar.

* Toplantıda bir ara sıkıntıdan **patlayacak** gibi oldum.
* Öğrenci, fiilimsileri tahtada **çatır çatır** anlattı.

7. Deyimler

Bir olayı, bir durumu, bir kavramı daha etkileyici anlatmak için en az iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan ve çoğu zaman gerçek anlamdan uzaklaşıp kendine özgü anlam kazanan kelime gruplarına **deyim** denir.

Deyimler, hem yazılarımıza hem de konuşmalarımıza derinlik katar. Anlattıklarımızı ilgi çekici hâle getirir. Birkaç cümleyle anlatabileceğimiz bir durumu iki üç sözcükten oluşan bir deyimle anlatabiliriz. Böylece kısa ve özlü anlatım sağlamış oluruz.

Deyimlerin Özellikleri

1. **Deyimler kalıplaşmış sözcüklerdir. Deyimlerde bulunan sözcüklerin yerine eş anlamlıları bile getirilemez. Sözcüklerin yerleri değiştirilemez.**

* **Sürahiden** boşalırcasına yağmak **(Yanlış)**
* **Bardaktan** boşalırcasına yağmak **(Doğru)**
* **Suratından** düşen bin parça **(Yanlış)**
* **Yüzünden** düşen bin parça **(Doğru)**

2. **Deyimler şahsa ve zamana göre çekimlenebilir.**

* Ödevimi yapınca öğretmenin **gözüne girdim. (Ben)**
* Ödevimizi yapınca öğretmenin **gözüne girdik. (Biz)**

ADNAN BARAN ÖNER

3. Deyimler genellikle mecaz anlamlıdır.

* *"Kök söktürmek" deyimi "bir bitkinin kökünü çıkarttırmak" değil, "güçlük çıkarmak, uğraştırmak" anlamındadır.*
* *"Hapı yutmak" deyimi "ilaç içmek" değil, "kötü duruma düşmek" anlamındadır.*

4. Bazı deyimlerin gerçek anlamları da vardır.

* **Sır saklamak:** *Sırrı açıklamamak*
* **El sürmemek:** *Değmemek, dokunmamak*

5. Deyimler bir kavramı ya da bir durumu anlatmak için kullanılır. Ders verme amacı taşımaz.

* *"Burun kıvırmak" deyimi, beğenmeyip küçümsemek anlamını içermektedir. Herhangi bir ders verme amacı taşımamaktadır.*

6. Deyimler sözcük grubu ya da cümle şeklinde bulunabilir.

* *Ağzı kulaklarına varmak* **(sözcük grubu)**
* *İğne atsan yere düşmez* **(cümle)**
* *İçi içine sığmamak* **(sözcük grubu)**
* *Ne tadı var ne tuzu* **(cümle)**

8. Aynı Kavram Alanına Giren Kelimeler

Farklı anlamlar taşıyan fakat ortak ya da benzer işler için kullanılan kelimelere aynı kavram alanına giren sözcükler denir.

Peynir, yoğurt, ayran
* *Kavram alanı süt ürünleri olmaları*

Lale, karanfil, papatya
* *Kavram alanı çiçek türü olmaları*

Karayel, lodos, meltem
* *Kavram alanı rüzgâr türü olmaları*

Şilep, vapur, tekne
* *Kavram alanı deniz taşıtı olmaları*

ADNAN BARAN ÖNER

10. Yapılarına Göre Kelimeler

1. Basit Sözcükler

* Tek bir sözcükten oluşan ve herhangi bir yapım eki almayan sözcüklerdir.
* Çekim eki alabilirler.

kedi → Basit sözcük (Kök)

kedi – ler – in → Basit sözcük (Kök, ÇE, ÇE)

kitap → Basit sözcük (Kök)

kitap– ta → Basit sözcük (Kök, ÇE)

2. Türemiş Sözcükler

* Yapım eki alarak yeni bir anlam kazanan sözcüklerdir.
* Çekim eki de alabilirler.

tuz – luk – lar → Türemiş sözcük (Kök, YE, ÇE)

mor – ar – mış → Türemiş sözcük (Kök, YE, ÇE)

3. Birleşik Sözcükler

* En az iki sözcükten oluşan ve yeni bir kavramı karşılayan sözcüklerdir.

Eski + şehir → Eskişehir Ata + Türk → Atatürk

* Birleşik sözcükleri oluşturan sözcüklerden ikisi de gerçek anlamından uzaklaşabilir.

hanım + eli → hanımeli (çiçek) aslan + ağzı → aslanağzı (çiçek)

* Birleşik sözcüğü oluşturan ilk sözcük, gerçek anlamından uzaklaşabilir.

dil + peyniri → dilpeyniri su + böreği → suböreği

* Birleşik sözcüğü oluşturan ikinci sözcük, gerçek anlamından uzaklaşabilir.

yer + elma → yerelması kara + fatma → karafatma

* Bir isim ve bir fiilin birleşmesiyle oluşabilir.

miras + yedi → mirasyedi kül + bastı → külbastı

* İki fiilin birleşmesiyle oluşabilir.

çek + yat → çekyat gel + git → gelgit

* İki ismin birleşmesiyle oluşabilir.

Ak + deniz → Akdeniz ateş + böceği → ateşböceği

ADNAN BARAN ÖNER

2. Cümlede Anlam

A. Cümlenin Anlatım Özellikleri

1. Nesnel Cümle

Söyleyenin duygu veya düşüncesini içermeyen; doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye göre değişiklik göstermeyen, herkesçe kabul görmüş, kanıtlanabilir yargıları içeren cümlelerdir.

* Ozon tabakasındaki delik **her yıl büyüyor.**
* Kırmızı, **ana renklerden bir tanesidir.**
* Eser, **dört bölüm** halinde sinemaya uyarlanmış.
* İstanbul **1453'te fethedildi.**
* Yazar, bu romanında **aile bireyleri arasındaki sorunları anlatıyor.**

2. Öznel Cümle

Söyleyenin kendi düşüncesini, duygusunu veya beğenisini içeren; doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye göre değişen cümlelerdir.

* Roman **en güzel** yazı türüdür.
* İstanbul Boğazı'nın seyrine **kimse doyamaz.**
* Evde mutlu olan **başarılı olur.**
* Mavi elbise insanlara **yakışıyor.**
* Duygusal şarkılar **herkesi etkiler.**

B. Cümlenin Anlam Özellikleri

1. Sebep-Sonuç (Neden-Sonuç) Cümlesi

Bir eylemin hangi gerekçeyle veya hangi sebeple yapıldığını bildiren cümlelerdir. Bu cümlelerin yüklemine **"niçin?", "neden?"** soruları sorulduğunda bu sorular cevapsız kalmaz. Neden-sonuç cümleleri iki bölümden oluşur: Birinci bölüm neden (sebep), ikinci bölüm ise sonuç bildirir. Genellikle "için, -den, -diğinden, ile" gibi ekler ve edatlar kullanılır.

* **Hasta olduğum için** okula gelemedim.
* **Okulların açılmasıyla** masraflar arttı.
* **Seni uyandırmayalım diye** radyoyu açmadık.
* **Yağmur yağınca** maç iptal oldu.
* **Malzeme yetersizliğinden** inşaat yarım kaldı.

ADNAN BARAN ÖNER

2. Amaç-Sonuç Cümlesi

Eylemin hangi amaca bağlı olarak gerçekleştiğinin belirtildiği cümlelerdir. Bu tür cümlelerde de "için, diye, üzere" gibi edatlardan yararlanılır. Amaç - sonuç cümleleri, eyleme sorulan **"hangi amaçla?"** sorusuna cevap verir.

* **Sınavı kazanmak için** çok çalışmış.
* **Bildiklerini anlatmak üzere** karakola başvurdu.
* **Kilo vereyim diye** spor yapıyor.
* Yazar, **eleştirmene şirin görünmek maksadıyla** iki yüzlü davranıyor.
* Ona sık sık öğüt verirdi; **iyi bir insan olsun diye.**

3. Tanım Cümlesi

Varlıkların, nesnelerin ne olduklarını belirtmek için kullanılır. Bu nedir? Bu kimindi?r gibi sorulara cevap verir.

* Sözcüğün anlamlı en küçük birimine kök denir. **(Kök teriminin tanımı yapılmıştır.)**
* Sanat estetik ve güzelliklerin yeniden hayat bulmasıdır. **(Sanatın tanımı yapılmıştır.**
* Saat zamanı gösteren en güzel şeydir. **(Saat nedir sorusuna cevap verir.)**
* Umut fakirin ekmeğidir. **(Umut nedir sorusunun cevabı yer almaktadır.)**
* Sevgi, insan ruhundaki güzelliklerin dışa vurumudur. **(Sevgi nedir sorusunun cevabı vardır.)**

4. Koşul (Şart) Cümlesi

Bir olayın veya durumun gerçekleşmesinin, başka bir olayın veya duruma bağlı olduğunu belirten cümlelerdir. Bu tür cümlelerde birinci bölüm (yan yargı) koşul, ikinci bölüm ise o koşula bağlı olarak ortaya çıkan sonuçtur (temel yargı). Türkçede koşul anlamı asıl olarak **"-se"** şart ekiyle sağlanır. **"ise", "-ince", "-dikçe", "mi", "ama", "üzere", "yeter ki"** ile de koşul anlamı sağlanabilir.

* **Ödevini yaparsan** oyun oynayabilirsin.
* Temiz bir dünya istiyorsan **yerlere çöp atma.**
* Müzik dinleyebilirsin ama **sesini fazla açmayacaksın.**
* **Bizim buralara yağmur yağdıkça** her yer toprak kokardı.
* **Akşama geri vermek üzere** bu kitabı alabilirsin.
* **Akşam baban gelsin,** alışverişe çıkarız.
* İstediğin her şeyi alırım, **yeter ki sınıfını geç.**

5. Yorum Bildiren Cümle

Kişinin bir konu ile ilgili kişisel düşüncelerini ifade eden cümlelere **yorum bildiren cümle** denir. Yorum bildiren cümleler **öznel** nitelik taşır.

* Bu kitapta İstiklal Savaşı yılları muhteşem bir anlatımla okuyucuyla buluşmuş.
* Bu tablolar mekanın havasına çok olumlu katkılar sağlamış.
* Yaşadıklarından ders alması onun daha sakin ve temkinli bir insan olmasını sağlamış
* Yazarın anlatımında bir tek düzelik ve kuruluk görülüyor.
* Yüzüne bakınca acısını içinde saklayan biri olduğunu anladım.

ADNAN BARAN ÖNER

6. Karşılaştırma Cümlesi

Birden fazla varlık, kavram ya da durumun karşılaştırıldığı cümlelerdir. Karşılaştırmada benzerlik, farklılık, üstünlük gibi değişik durumlar ifade edilir. Karşılaştırma ilgisi "gibi, kadar, en, daha, çok, göre, fazla" gibi sözcüklerle kurulur.

* Kışın Sivas, İstanbul'dan daha soğuktur.
* Televizyon da sinema kadar etkilidir.
* Köyün en güzel çileği bahçemizde yetişir.
* Yeni şiirler eski şiirlere göre daha anlaşılır bir dille yazılıyor.
* Selim, gezmeyi çok sever, Elif ise kitap okumayı.

7. Olasılık (İhtimal) Cümlesi

Gerçekleşmesi kesin olmayan bir olayın veya bir durumun ortaya çıkmasının beklenilmesi, umut edilmesi ile ilgili cümlelerdir.

* Tatilde Karabük'e gidebiliriz.
* Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın.
* Sanıyorum o konu anlatılmadı.

8. Varsayım Cümlesi

Gerçekleşmemiş bir olayın gerçekleşmiş gibi ya da gerçekleşmiş bir olayın hiç gerçekleşmemiş gibi kabul edildiği cümlelerdir. Varsayım anlamı taşıyan yargılarda genellikle **"tutalım ki, diyelim ki, farz edelim, düşün ki"** gibi ifadelere yer verilir.

* Diyelim ki bu uçağa yetişemedin.
* Bir an için rüyalarının gerçekleştiğini düşün.
* Tut ki puanın yetmedi ve üniversiteye giremedin.

9. Ön Yargı Bildiren Cümle

Bir kişi veya bir durumla ilgili belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargıları belirten cümlelerdir.

* Bu işi kesinlikle başaramayacak. (Olumsuz ön yargı)
* Bu kitap bu yılın en çok okunan kitabı olacak. (Olumlu ön yargı)
* Ben zaten onun suçlu olduğunu baştan biliyordum.

10. Öneri (Tavsiye) Bildiren Cümle

Bir sorunu çözmek veya daha iyiye ulaşmak için görüş ve düşüncelerin öne sürüldüğü cümlelerdir.

* Daldaki elmayı almak için merdiven kullanmalısın.
* Bu işe sabırlı yaklaşmanız daha doğru olacak.
* Konuyu iyice anlamak istiyorsan, önce tekrar et, sonra da bol bol soru çöz.

ADNAN BARAN ÖNER

11. Yakınma (Şikâyet) Bildiren Cümle

Bir durumdan duyulan rahatsızlığı ifade eden cümlelerdir.

* Gittiğinden beri hiç aramadı.
* Nerede nasıl davranacağını bir öğrenebilse.
* İnsanlar hâlâ uğradıkları haksızlıklara ses çıkarmıyor.

12. İçerik Bildiren Cümle

Eserin konusundan, anlatımında verilmek istenen düşünceden söz eden cümlelerdir. Bu cümlelerde "Neyi anlatıyor?" "Eserde hangi konu ele alınmış?" sorusuna cevap aranır. Cümlenin içerdiği bilgiler, cümlede ileri sürülen veya savunulan düşünceler, anlatılan duygular ve olaylardır.

* Eser İstanbul'un kenar mahallelerindeki dramı anlatıyor.
* Kitapta, başarılı olmak için düşünce şeklimizi nasıl değiştirmemiz gerektiği anlatılmaktadır.
* Filmde Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarına ışık tutulmuş.

13. Eşitlik Bildiren Cümle

İki veya daha çok şeyin eşit olması durumunu ifade eden cümlelerdir.

* Kazandığımız paraları yarı yarıya paylaştık.
* Boyca birbirleriyle aynılar.
* Elmayı tam ortasından ikiye böldü.

14. Eleştiri Bildiren Cümle

Bir yapıtın, bir insanın veya bir durumun doğru ya da yanlış yönlerini belirten cümlelerdir. Eleştiri, olumlu eleştiri ve olumsuz eleştiri olmak üzere ikiye ayrılır.

* Konuları açık ve anlaşılır bir dille ele almış.
* Hakem, son maçı çok iyi yönetti.
* Bu firmanın ürünleri eskisi kadar kaliteli değil.
* Kimi öyküleri, öykü olmaktan çok köşe yazısıdır.

15. Öz eleştiri Bildiren Cümle

Bir kişinin kendi davranışları üzerinde yürüttüğü yargıları içeren cümlelerdir.

* Zamanı iyi kullanmadığım için sınavda başarısız oldum.
* On dört yaşına geldim ama hâlâ güzel yazmayı öğrenemedim.
* Düşünmeden konuşarak arkadaşımın kalbini kırdım.

16. Karşıtlık veya Ayrılık Bildiren Cümle

Karşıtlık, iki yargıdan birinin diğeriyle karşıtlık göstermesi ya da yargıların birbirini çürütmesidir.

* Böyle sıcak havalarda soğuk içecekler iyi gider.
* Ağlamalar, gülmeler birbirini takip ediyordu hayatımda.

ADNAN BARAN ÖNER

17. Aşamalı Bir Durum Bildiren Cümle

Bir olayın veya durumun giderek değiştiğini bildiren cümlelerdir. Eylem aniden değil, süreç içinde gerçekleşir.

* Diktiğimiz fidanlar günden güne uzuyor.
* Uçak önce havalandı, sonra yavaş yavaş bulutların arasında kayboldu.

18. Benzetme cümlesi

Anlatımı güçlendirmek amacıyla aralarında ortak özellik bulunan iki varlık yada kavramdan güçlü olanı zayıf olana aktaran cümlelerdir. Benzetme cümlelerinde, benzetmenin ögelerine (benzeyen, kendisine benzetilen, benzetme yönü, benzetme edatı) yer verilir. Benzetme cümlelerinde benzetme ilgisi karşılaştırma yapılarak bulunur. Bu durumda benzetme cümlelerinde karşılaştırma vardır, ancak her karşılaştırma cümlesinde benzetme ilgisi yoktur.

* Bilgi, kartopu gibi yuvarlandıkça büyür.
* Boncuk gözleri ile bana bakıyordu.
* Ninemin pamuk gibi elleri vardır.

C. Aralarındaki Anlam İlişkisine Göre Cümleler

1. Eş Anlamlı

Aynı konu ve düşüncenin, farklı sözcükler ve söz dizimiyle dile getirildiği cümlelerdir.

* Belirli bir hedefi olmayan insana kimse yardımcı olamaz.
* Bir insan hangi limana yelken açtığını bilmiyorsa hiçbir rüzgar işine yaramaz.
* Bu bardağın yarısı su ile dolu.
* Bu bardağın yarısında su yok.
* Yaşam, içinde siyah da bulunan bir gökkuşağıdır.
* Yaşam, tüm güzelliklerinin yanında olumsuzlukları da barındırır.

2. Yakın Anlamlı Cümleler

Eş anlamlı cümlelerde, biri diğerinin yerini tutabilecek iki cümle söz konusu idi. Yakın anlamlı cümlelerde ise aynı özü, aynı ruhu taşıyan iki cümle vardır.

* Hayatını insanların mutluluğuna adamıştı.
* İnsanları mutlu etmek için ömür boyu çalışmaktan zevk aldı.

* Bazı sanatçılar yaşları ilerledikçe eserlerinde tekrara düşerler.
* Olgunluk döneminde sanatçıların bir kısmı özgünlüklerini kaybedebilir.

3. Karşıt Anlamlı (Çelişen) Cümleler

Anlamca birbirine zıt olan, birbiriyle çelişen cümlelerdir. Bu tür cümlelerde konu genellikle aynıdır; fakat konuya bakış açısı farklıdır.

* Sanayileşme, çevreye zarar vermektedir.
* Gelişmek isteyen toplumlar, sanayiye önem vermelidir.

* Sanatçı, hayatı kendi yorumuyla vermelidir.
* Sanatçı, hayatı anlatırken ayna görevi üstlenmelidir.

ADNAN BARAN ÖNER

D. Atasözleri

Deneyimlere, gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş öğüt verici nitelikteki özlü sözlerdir.

Atasözlerinin Özellikleri

1. Atasözleri, anonimdir yani söyleyeni belli olmayan sözlerdir.

* "Yolcu yolunda gerek." Bu sözü ilk kimin söylediği belli değildir. Artık halkın ortak malı olmuştur.

2. Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Bu yüzden atasözünü oluşturan sözcüklerin yerine bu sözcüklerin eş anlamlıları ya da yakın anlamlıları getirilemez, sözcüklerin yerleri değiştirilemez.

* Paça ıslanmadan balık tutulmaz. (Doğru)
* Pantolon ıslanmadan balık avlanmaz. (Yanlış)

3. Atasözleri cümle şeklindedir ve mutlaka bir öğüt içerir.

* Perşembenin gelişi çarşambadan bellidir.
* Rüzgâr eken fırtına biçer

4. Atasözlerinden bazıları aynı anlama gelir.

* Bir elin nesi var, iki elin sesi var. & Yalnız taş duvar olmaz.
* Öfkeyle kalkan zararla oturur. & Keskin sirke küpüne zarar.

5. Atasözlerinden bazıları zıt anlamlıdır.

* Eğri oturup doğru konuşalım. & Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.
* Düşenin dostu olmaz. & Dost kara günde belli olur.

6. Atasözleri, anlam özellikleri açısından üç bölümde ele alınır:

a. Gerçek Anlamlı Atasözleri:

* Tüm sözcüklerin gerçek anlamında kullanıldığı sözlerdir, mecazlı bir ifadeye yer verilmez.
* Çok konuşan çok yanılır.
* İnsanın canı acıyan yerindedir.

b. Mecaz Anlamlı Atasözleri:

Sözcüklerden en az birinin gerçek anlamı dışında kullanıldığı sözlerdir.

* Acı patlıcanı kırağı çalmaz. ("Acı patlıcan" herhangi bir duruma alışkın olan kimse, "kırağı" da kötü durum anlamında kullanılmıştır.)
* Rüzgâr eken fırtına biçer (Rüzgâr ve fırtına mecaz anlam taşımaktadır.)

c. Hem Gerçek hem Mecaz Anlamlı Atasözleri:

İki anlama da gelebilecek şekilde kullanılan sözlerdir.

* Hamama giren terler.
* Mal canın yongasıdır.
* Ağaç yaş iken eğilir.

E. Özdeyişler

Bir düşünceyi, bir duyguyu özlü bir şekilde anlatan, kim tarafından söylendiği belli olan sözlerdir.

* Düşünüyorum,öyleyse varım (Descartes)
* Hayatta en hakiki mürşit ilimdir. (Atatürk)
* Bana bir harf öğretenin kır yıl kölesi olurum. (Hz.Ali)

ADNAN BARAN ÖNER

EKLER

- **A. YAPIM EKLERİ**
  - 1. İsimden İsim Yapım
  - 2. İsimden Fiil Yapım Ekleri
  - 3. Fiilden isim Yapım ekleri
  - 4. Fiilden fiil Yapım ekleri
- **B. ÇEKİM EKLERİ**
  - 1. İsim Çekim Ekleri
    - a. Hal Ekleri
    - b. İyelik Eki
    - c. Çokluk Eki
    - d. ilgi Eki
    - e. Aitlik Eki
    - f. Eşitlik
  - 2. Fiil Çekim Ekleri
    - a. Kip Ekleri
    - b. Şahıs Ekleri

Ekler; tek başına kullanılamayan, bir anlamı olmayan, sözcüklerin **kök** ve gövdelerine getirildiğinde onların anlamlarını değiştirerek yeni kelimeler türeten veya kök ya da gövdeleri cümledeki diğer kelimelere bağlamaya yarayan görevli dil birimleridir.
Ek Örnekleri: -ler, -miş, -cık, -mak, -ası, -ecek, -ın vb.

EKLERİN ÖZELLİKLERİ NELERDİR?

1. Türkçe "sondan eklemeli" bir dil olduğu için ekler kökten sonra gelmektedir, yani sırasıyla **önce kök, sonra ekler** gelir. Kelimenin önüne ek getirilemez.

KÖK →	EK →	EK →	EK →	EK
Sanat	çı	lar	ımız	ın
Göz	lük	süz	ler	di
Temiz	le	iz	(y)ecek	miş

2. Yapım ve çekim ekleri köklerden sonra belirli bir kurala uygun şekilde sıralanır. **Çekim ekleri yapım eklerinden sonra gelir. Yani yapım ekleri çekim eklerinden sonra gelemez.**

KÖK	YAPIM EKİ	ÇEKİM EKİ	ÇEKİM EKİ
Su	sa	mış	lar
Gül	ümse	di	k
Sağ	lık	ı	(n)ı

UYARI: Çekim ekinden sonra gelen **"-gil, -lik, -lar"** gibi bazı eklerde istisna durumlar olabilir..
Annem**gil:** Anne (kök) + m [çekim eki (iyelik eki)] + gil (yapım eki)
Dede**ler:** Dede (kök) + n [çekim eki (iyelik eki)] + ler (yapım eki)

ADNAN BARAN ÖNER

3. Türkçede ekler ses yapısı bakımından köklere uyum sağladıkları için birden fazla şekilleri bulunur. Büyük-küçük ünlü uyumu ve diğer ünlü-ünsüz uyumları sebebiyle **eklerin seslerinde değişim meydana gelebilmektedir.**

-lar, ler (Çoğul Eki) çocuk**lar**, öğrenci**ler**

-dı, -di, -du, -dü, -tı, - ti, -tu, -tü (Bilinen Geçmiş Zaman Eki)

yaz**dı**, gel**di**, oku**du**, gör**dü**, kap**tı**, geç**ti**, koş**tu**, düş**tü**

NOT: **"-gil, -ken, -leyin, -mtırak, -yor"** eklerinin başka şekilleri yoktur. Bu yüzden eklendikleri sözcüklerin büyük/küçük ünlü uyumlarına **uymamasına** sebep olurlar.

akşam**leyin**, dayım**gil**, bakar**ken**, yeşili**mtrak**,

4. Bir sözcük birden fazla yapım eki alabilir.

Şans - **sız** - **lık** Türk - **çe** - **ci**

5. Ekler, **yapım ekleri** ve **çekim ekleri** olmak üzere ikiye ayrılırlar.

NOT: Özellikle yapım ekleri sayıca fazladır. Bunları ezberlemeye çalışmak zaman kaybına sebep olacaktır. Sözcüğün isim kökü mü fiil kökü mü olduğunu tespit edip köke gelen her ekten sonra **"-mak, -mek"** mastar ekini getirin. Eğer getirilebiliyorsa ekin fiil yapan bir ek olduğunu, getirilemiyorsa ekin isim yapan bir ek olduğunu **düşünebiliriz. Fakat çekim eklerinin hangi ekler olduğunu mutlaka öğrenmeniz gerekmektedir.**

ADNAN BARAN ÖNER

A. YAPIM EKLERİ

Yapım ekleri, kök ve gövdelere geldiğinde onların anlamlarını değiştirerek yeni anlamda kelimeler türeten dil birlikleridir. Eklendikleri kökün türüne ve meydana getirdikleri yeni kelimenin türüne göre 4'e ayrılırlar. Bunlar:

* İsimden İsim Yapan Yapım Ekleri
* İsimden Fiil Yapan Yapım Ekleri
* Fiilde İsim Yapan Yapım Ekleri
* Fiilden Fiil Yapan Yapım Ekleri

1) İSİMDEN İSİM YAPIM EKLERİ

İsim kök ya da gövdelerine eklenerek yeni bir isim yapan eklere "isimden isim yapım ekleri" denilmektedir.

İsimden İsim Yapım Eki Örneği

1) -lık, -lik, -luk, -lük ⇒ kulaklık, elçilik, doğruluk, günlük
2) -lı, -li, -lu, -lü ⇒ saygılı, evli, coşkulu, görgülü
3) -sız, -siz, -suz, -süz ⇒ boyasız, sessiz, yurtsuz, dilsiz
4) -cı, -ci, -cu, -cü /-çı,-çi, -çu, -çü ⇒ davacı, erkenci, uykucu, gözcü, inatçı, bekçi, okçu, sütçü
5) -cak /-cek ⇒ yavrucak, çabu(k)cak, ailecek
6) -cağız, -ceğiz ⇒ çocukcağız, evceğiz
7) -cık, -cik,-cuk, -cük ⇒ hanım hanımcık, minicik, +tomurcuk, köprücük
8) -ar, -er, -şar,-şer ⇒ onar onar, üçer, beşer, altışar, yedişer
9) -cıl, -cil, -çıl,-çil ⇒ insancıl, evcil, balıkçıl, etçil
10) -daş, -taş ⇒ arkadaş, sırdaş, meslektaş, yurttaş
11) -gil, -giller ⇒ Mehmetgil, dayımgil, baklagiller, turunçgiller
12) -sı, -si, -su, -sü ⇒ kadınsı, erkeksi, çocuksu
13) -(ı)msı, -(i)msi, -(u)msu ,-(u)msü ⇒ tatlımsı, ekşimsi, morumsu
14) -mtrak ⇒ mavimtrak, acımtrak
15) -tı, -ti, -tu,-tü ⇒ patırtı, horultu, görültü
16) -sal, -sel ⇒ yapısal, çevresel
17) -(ı)ncı, -(i)nci ⇒ altıncı, beşinci, yedinci
18) -aç, -eç ⇒ kıraç (kurak arazi), küpeç (küçük küp)
19) -ç ⇒ anaç, babaç
20) -ak, -ek ⇒ solak, benek
21) -k ⇒ bebek, topuk
22) -an, -en ⇒ oğul+an>oğlan, köken,
23) -z ⇒ üçüz, beşiz, topuz

ADNAN BARANÖNER

24) -l ⇒ yasal, öznel, doğal, çoğul

25) -kan ⇒ başkan

26) -n, -ın, -in, -un, -ün ⇒ yazın, kışın, öğlen

27) -t ⇒ eşit, karşıt, boyut, yaşıt

28) -sıl, -sil, -sul, -sül ⇒ yoksul

29) -ş ⇒ maviş, ciciş

30) -aş, -eş ⇒ güneş

31) -şın, -şin ⇒ sarışın, gökşin

32) -ar , -er /-şar -şer ⇒ onar, beşer,altışar, yedişer

33) -ay, -ey ⇒ birey, güney

34) -dırık, -dirik -duruk -dürük ⇒ boyunduruk, çiğindirik (omuzluk)

35) -ca, -ce / -ça, -çe ⇒ Türkçe, Almanca

2) İSİMDEN FİİL YAPIM EKLERİ

İsim kök ya da gövdelerine eklenerek yeni bir fiil yapan eklere "isimden fiil yapım ekleri" denilmektedir.

İsimden Fiil Yapım Eki Örneği

1)-la, -le ⇒ suçla-, yavaşla-, gözle-, elle-

2) -al, -el ⇒ azal-, çoğal- (çok+al), yönel-, düzel-

3) -l ⇒ kısal-, sivril-, doğrul

4) -a, -e: ⇒ kana-, yaşa-, tüne-

5) -ar, -er ⇒ morar-, sarar- (sarı+ar), ever- (evlendirmek)

6) -da, -de / -ta, -te ⇒ çıtırda-, gürülde-

7) -kır,-kir, -kur, -kür ⇒ haykır- püskür-, hıçkır-

8) (ı)-k ⇒ gecik- (geç+ik), acık- (aç+ık), gözük-

9) (ı)-r ⇒ delir-, belir-, aksır-

10) -sa, -se ⇒ susa- umursa-, garipse-, önemse-

11) -msa, -mse ⇒ azımsa-, küçümse-, özümse-

12) -aş ⇒ yanaş-

13) -t, ⇒ gözet-

14) -laş,-leş ⇒ şakalaş-, restleş-

3) FİİLDEN İSİM YAPIM EKLERİ

Fiil kök ya da gövdelerine eklenerek yeni bir isim yapan eklere "fiilden isim yapım ekleri" denilmektedir.

Fiilden İsim Yapım Eki Örneği

1) -mak, -mek ⇒ duymak, görmek

2) -ma, -me ⇒ oturma (işi), izleme (işi)

ADNAN BARAN ÖNER

3) -ış, -iş, -uş, -üş ⇒ kapanış, özleyiş, oturuş, düşüş
4) -m ⇒ geçim, alım satım, bilim, tutum, ölçüm
5) -k ⇒ açık, bitik, soluk, sönük
6) -ak, -ek ⇒ uçak, ürkek, kavşak (kavuş+ak)
7) -n ⇒ akın, gelin, dolun (ay) tütün
8) -gı, -gi, -gu, -gü / -kı, -ki, -ku, -kü ⇒ algı, sevgi, olgu, görgü, atkı, içki, uyku (uyu+ku), düşkü
9) -ga, -ge ⇒ dalga, süpürge
10) -gın, -gin, -gun, -gün ⇒ saygın, bilgin, durgun, üzgün
11) -gan, -gen / -kan, -ken ⇒ kırılgan, çekingen, unutkan, girişken
12) -gıç, -giç,-guç, -güç ⇒ başlangıç, sorguç
13) -ı, -i, -u, -ü ⇒ abartı, belirti, doğu, ölçü
14) -a, -e ⇒ sapa, çevre (çevir(mek)-e)
15) -acak, -ecek ⇒ içecek, silecek, tutacak
16) -alak, -elek ⇒ yatalak, çökelek
17) -ıcı, -ici, -ucu, -ücü ⇒ alıcı, binici, dondurucu, yüzücü
18) -ç ⇒ bağlaç, çekiç, üreteç
19) -t ⇒ kesit, konut, umut
20) -sı, -si, -su, -sü ⇒ yatsı, sinsi, tütsü
21) -anak, -enek ⇒ tutanak, yetenek, seçenek
22) -ca, -ce ⇒ sakınca, güvence
23) -mk, -mik, -muk, -mük ⇒ kıymık, ilmik, yumuk, gömük
24) -maca, -mece ⇒ aldatmaca, gülmece
25) -man, -men ⇒ okutman, gözetmen
26) -sal, -sel ⇒ uysal, düşünsel
27) -ıntı, -inti, -untu, -üntü ⇒ akıntı, gezinti, bozuntu, çöküntü

4) FİİLDEN FİİL YAPIM EKLERİ

Fiil kök ya da gövdelerine eklenerek yeni bir fiil yapan eklere "fiilden fiil yapım ekleri" denilmektedir.

Fiilden Fiil Yapım Eki Örneği

1) -l ⇒ açıl(mak), ezil-, tutul-, bükül-
2) -n ⇒ suçlan(mak)-, ertelen-, tanın- sevin-, tutun-, görün
3) -r ⇒ çıkar(mak), gider-, batır-, pişir-, doyur-, düşür
4) -t ⇒ bayılt(mak), başlat-, izlet-, sapıt-, eskit-, kurut-, ürküt-
5) -dır, -dir, -dur, -dür / -tır, -tir, -tur, -tür ⇒ kandır(mak), gezdir-, doldur- döndür-, yaptır-, seçtir-, buluştur-, görüştür-
6) -dar, -der/ -tar, -ter ⇒ aktar-, dönder-
7) -ımsa, -imse, -umsa, -ümse ⇒ anımsa-, duyumsa-, gülümse-,
8)-ala, -ele ⇒ ovala-, eşele-
9) -akla, -ekle, -ıkla, -ikle, -ukla, -ükle ⇒ durakla-, itekle-, sayıkla-, didikle-, uyukla-, sürükle-
10) -ş ⇒ ağlaş-, benzeş-, bakış-, itiş-, gülüş-, oluş-

ADNAN BARAN ÖNER

B. ÇEKİM EKLERİ (İşletme Ekleri)

Çekim ekleri, kök ve gövdelere geldiğinde kelimenin anlamını değiştirmezler, eklendikleri kelimeleri diğer kelimelere bağlayarak cümlenin anlamlı hale gelmesini sağlarlar.
Çekim ekleri, isim kök/gövdelerine ve fiil kök/gövdelerine gelmeleri bakımından 2'ye ayrılmıştır..

1) İsimlere Gelen Çekim Ekleri

* **Hal Ekleri**
* **Çokluk (Çoğul) Eki**
* **Aitlik Eki**
* **İyelik Eki**
* **İlgi Eki**
* **Eşitlik Eki**

2) Fiillere Gelen Çekim Ekleri

* **Kip Ekleri** (Haber ve Dilek Kipleri)
* **Şahıs Ekleri**

1) İSİM ÇEKİM EKLERİ (İSİMLERE GELEN ÇEKİM EKLERİ)

a. HAL EKLERİ

I) Yalın Hali (Nominatif):

Sözcüğün hal eklerinden hiçbirini almamış şekline denir. Çoğul ve iyelik eki alsalar dahi yalın halde sayılırlar.

baba, ağaç, yaşlılık, insanlar vs.

II) Belirtme (Yükleme) Hal Eki:

-ı, -i, u, -ü ekidir. (Kaynaştırma harfi alabilirler) İsmin **"i"** hali olarak da bilinmektedir.
Eklendiği sözcük, **"neyi, kimi, nereyi"** gibi sorulara cevap verir niteliktedir.

* Duvarı bir günde boyadılar.
* Beğendiğim elbiseyi hemen satın almazdım.
* Kutuyu tozlu rafın içinden alıp silmeye başladı.
* Sabaha karşı duyduğu o gürültüyü hiç unutamadı.

KARIŞTIRILABİLEN DURUM!

3. Tekil şahıs iyelik eki olan **"-ı, -i, -u, -ü"** ile belirtme hal eki olan **"-ı, -i, -u, -ü"** **karıştırılmaktadır**. İyelik eki almış olan sözcüğün başına **"onun"** kelimesi getirilebilmekteyken hal ekinde bu mümkün olmamaktadır. Bu şekilde rahatlıkla ayırabilirsiniz.

Evi pahalıydı. (Onun evi pahalıydı.) = **İyelik eki**
Evi temizletti. (~~Onun~~ evi temizletti.) = **Belirtme hal eki**

III- Yaklaşma (Yönelme) Hal Eki:

-a, -e ekidir. (Kaynaştırma harfi gelebilir) İsmin "e" hali olarak da bilinmektedir.
Eklendiği sözcük, **"neye, nereye, kime"** gibi sorulara cevap verir niteliktedir.

* Doğaya zarar veren tüm unsurları ortaya koydular.
* Yolculuğa çıkmadan önce annesine uğradı.
* Hayallerine kavuşmak için yıllarca sabretti.

ADNAN BARAN ÖNER

IV- Bulunma Hal Eki:

-da, -de ekidir. (Benzeşme sebebiyle **-ta, -te** olabilir) İsmin "de" hali olarak da bilinmektedir. Eklendiği sözcük, **"heyde, kimde, nerede"** gibi sorulara cevap verir niteliktedir.

* 23 Nisan tüm şehirler**de** coşkuyla kutlandı.
* Deniz**de** kararta var, şu gelen kayık mıdır?
* Sağ kanat**ta** oynayan bir futbolcu transfer edilecek.
* Yarın aynı saat**te** aynı yerde buluşabiliriz.

V- Ayrılma (Çıkma) (Uzaklaşma) Hal Eki:

-dan, -den (Benzeşme sebebiyle **-tan, -ten** olabilir) İsmin "den" hali olarak da bilinmektedir. Eklendiği sözcük, **"neyden, kimden, nereden"** gibi sorulara cevap verir niteliktedir.

* Kuyu**dan** çıkardıkları su içilemez durumdaydı.
* Gürültü**den** ders çalışamadığını söyledi.
* Hiçbir zaman yoksulluk**tan** yakınmadık.
* D vitamini en çok güneş**ten** alınmaktadır.

KARIŞTIRILABİLEN DURUM!

-de ve -den ekleri, hal eki olarak görev yaptığında sözcüklerin anlamlarını değiştirmezler ancak bazen bu ekler yeni anlamlı sözcükler türeterek yapım eki görevinde kullanılır.

Gözüm**de** dünden kalma yorgunluğun izleri vardı. **(Bulunma hali eki)**
Ankara'nın en göz**de** mekanında yemek yediler. **(Yapım eki)**
Arkadaşım**dan** geliyorum. **(Ayrılma hali eki)**
Senin gibi bir can**dan** arkadaşım olduğu için şanslıyım. **(Yapım Eki)**

b. İYELİK EKLERİ

İsim veya isim soylu kelimelerin sonlarına gelerek bunların bir kişiye ya da bir nesneye ait olduğunu bildiren eklerdir. **(iye=sahip)**

"Benim, senin, onun, bizim, sizin, onların" sahip olmayı ifade eden üç tane tekil ve üç tane çoğul şekli vardır.

Tekil Halleri:

1. Tekil Şahıs İyelik Eki : -m,
2. Tekil Şahıs İyelik Eki : -n,
3. Tekil Şahıs İyelik Eki : -ı, -i, -u, -ü, -sı, -si, -su, -sü

Çoğul Halleri:

1. Çoğul Şahıs İyelik Eki : -(ı)mız, -(i)miz, -(u)muz, -(ü)müz
2. Çoğul Şahıs İyelik Eki : -mız, -niz, -nuz, -nüz
3. Çoğul Şahıs İyelik Eki: -ları, leri

(Benim) Saat-(i)-m	(Bizim) Saat-(i)-miz
(Senin) Saat-(i)-n	(Sizin) Saat-(i)-niz
(Onun) Saat-i	(Onların) Saat-leri

ADNAN BARAN ÖNER

c. ÇOĞUL (Çokluk) EKİ (-ler, -lar)

Çoğul eki, isim soylu sözcüklere gelerek onların sayı bakımından birden fazla olduğunu gösterir. **(Çoğul eki, kastedilenin kaç tane olduğunu net bir şekilde ifade etmese de kesin olarak 1'den fazla olduğu anlamını çıkarmamızı sağlar.)**

ev-**ler,** ağaç-**lar,** araba-**lar,** kirli-**ler,** mavi-**ler,** yaşlı-**lar** vb.

NOT: **"-lar, -ler"** eki **"-gil"** eki yerine de kullanılır ve aile isimleri yapar: Bu durumda çekim eki olarak değil yapım eki olarak kabul edilmektedir.

Ayşe**ler** bizi akşam yemeğine davet etti. (Ayşe**gil**, Ayşenin ailesi);

d. İLGİ EKİ (Tamlayan Eki)
(-ın, -in, -un, -ün, -nın, -nin, -nun, -nün)

İlgi eki, iki isim arasında ilgi kurarak isim tamlamalarını meydana getiren bir ektir. İsim tamlamalarında tamlayan unsurunu oluşturur bu sebeple **tamlayan eki** de denilmektedir.

Saat**in** kordonu çıkmıştı.

Kitab**ın** kapağı yeniden tasarlanacaktı.

Ayşe'**nin** saçları bembeyazdı.

e.) AİTLİK EKİ (-ki)

"-ki" aitlik eki, isim soylu sözcüklere gelerek bir yere ve zamana veya bir varlığa ait olma anlamlarını katar.

Öte**ki** (oda)

Önce**ki** (gün)

Bugün**kü** (yemek)

Dün**kü** (toplantı)

Karşıda**ki** (dağlar)

Bahçede**ki**ni koparmayın.

Fatma'nın**ki** çok beğenildi.

f. EŞİTLİK EKİ (-ca, -ce, -ça, -çe)

-ca, -ce, ça, çe (Göre edatı yerine kullanılabilir) Çekim eki olanlar eklendikleri sözcüğe "gibi, göre, kadar, olarak, ile, birlikte anlamlarını" katmaktadır.

insan**ca** (insan gibi), ben**ce** (bana göre), yıllar**ca** (yıllar kadar), açık**ça** (açık olarak)
aile**ce** (birlikte)

* Uzun**ca** bir süre aç ve susuz kaldık.
* Şimdi beni güzel**ce** dinle!
* Yaptığı bu çocuk**ça** hareket herkesi rahatsız etmişti.
* Son gelişmeler gazetelerde geniş**çe** yer buldu.

ADNAN BARAN ÖNER

2) FİİL ÇEKİM EKLERİ (FİİLLERE GELEN ÇEKİM EKLERİ)

a. KİP EKLERİ

Daha önce Fiil Kipleri konusunda da belirtildiği gibi: "*Fiil kök ve gövdelerinin bildirdiği eylemi, zamana ve biçime bağlayan eklere "kip" denir. Bir fiilin zaman ve anlam özelliğine göre şekillenmesi bu ekler sayesinde olur. Fiil kipleri; haber kipleri (bildirme kipi) ve dilek kipi (tasarlama kipi) olmak üzere ikiye ayrılır. Haber kipleri fiilin hangi zamanda geçtiği belirtmekte, dilek kipleri ise fiilin yapılış şeklini göstermektedir.* "

Haber Kipleri

1-Duyulan/Öğrenilen/Miş'li Geçmiş Zaman Eki : -mış, -miş, -muş, -müş
almış, vermiş, susmuş, görmüş

2-Görülen/Bilinen/Di'li Geçmiş Zaman Eki: -dı, -di, -du, -dü, -tı, -ti, -tu, -tü
yandı, bildi, okudu, söndü, yaktı, geçti, koştu, göçtü

3-Şimdiki Zaman Eki: -(i)yor — seviyor, anlıyor, bekliyor

4-Gelecek Zaman Eki: -acak, -ecek — kalkacak, öğretecek

5-Geniş Zaman Eki: -r, -ar, -er — yemek yer, budar, biter

Dilek Kipleri

1-Gereklilik Kipi: -malı, -meli — bakmalı, görmeli

2-Dilek-Şart Kipi: -sa, -se — Ağlasa, gülse

3-İstek Kipi: -a, -e — Okuya, dinleye

4-Emir Kipi: kip eki yoktur

b. ŞAHIS EKLERİ

Şahıs ekleri, eylemin kim tarafından yapıldığını gösteren eklerdir. Türkçede "ben, sen, o, biz, siz, onlar" olmak üzere altı şahıs vardır. Fiillerin bu şahıslara göre çekimlenmesini sağlayan şahıs ekleri şunlardır:

Tekil Halleri:

1. Tekil Şahıs (Ben) Eki : -m, -ım, -im, -um, -üm — gördüm, dolaşacağım, silerim, geliyorum, büyürüm
2. Tekil Şahıs (Sen) Eki : -n, -(s)ın, -(s)in, -(s)un, -(s)ün — biriktirdin, anlarsın, geçeceksin, bakıyorsun, küsmüşsün
3. Tekil Şahıs (O) Eki : Eki yoktur

Çoğul Halleri:

1. Çoğul Şahıs (Biz) Eki : -ız, -iz, -uz, -üz, -k — bakarız, gezeceğiz, uyuyoruz, götürürüz, gülsek
2. Çoğul Şahıs (Siz) Eki : -(s)ınız, -(s)iniz, -(s)unuz, -(s)ünüz — konuşacaksınız, silmelisiniz, sustunuz, görürsünüz
3. Çoğul Şahıs (Onlar) Eki : -lar, -ler — doldurdular, yetişmeliler

ADNAN BARAN ÖNER

5. İsim

Varlıkların, duyguların, düşüncelerin, kavramların ve çeşitli durumların karşılığı olarak kullanılan sözcüklere **isim (ad)** denir. İsimler, 3 ana başlıkta incelenir:

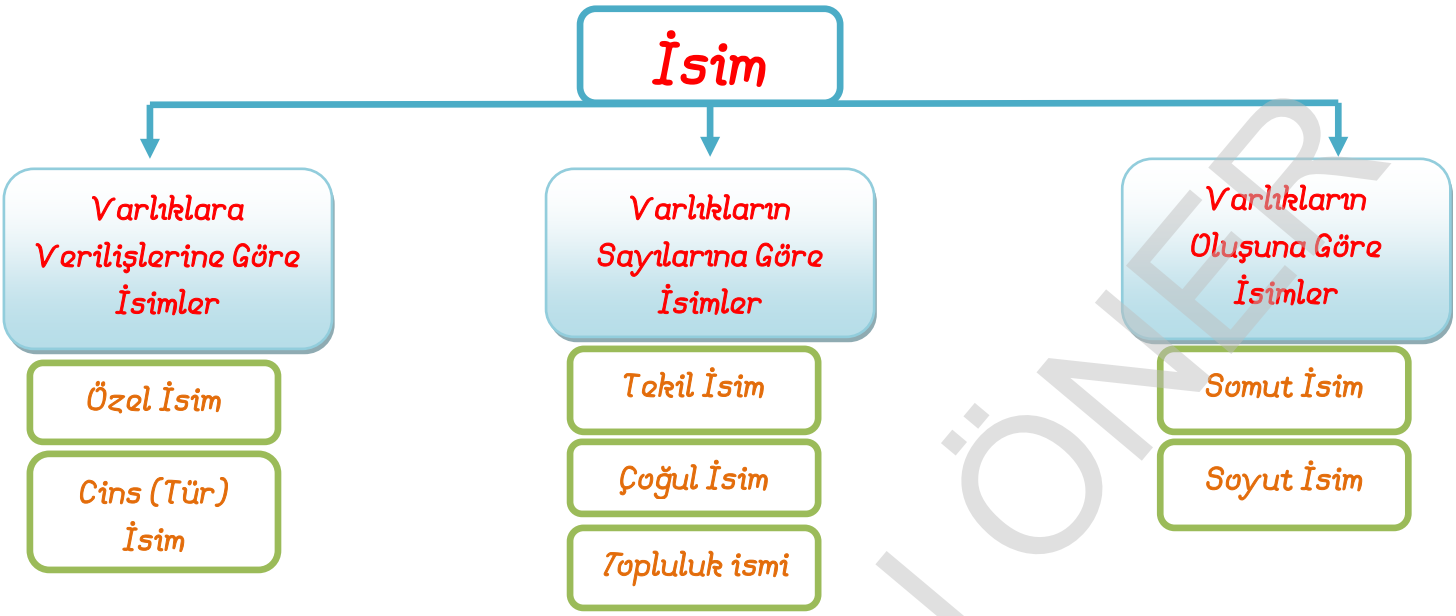

A. Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler

1. Özel İsimler

Tek olan, diğer varlıklara benzemeyen varlıkları karşılayan adlardır. Bu isimler, varlıklara sonradan verilir. Verilen bu isim, özel ismin verildiği kişi veya varlık tanındıktan sonra söz konusu kişi veya varlığı zihnimizde canlandırır ve onunla özdeşleşir.

Özel isimler şu şekilde sınıflandırılabilir:

Kişi (şahıs) adları ve soyadları: Mustafa Kemal Atatürk, Cem Yılmaz, Tarkan, Arda Turan...

Kıta, devlet, ülke, millet isimleri: Avrupa, Türkiye, Almanya, Türk, Yunan...

Bölge, şehir, köy, semt, cadde ve yer adları: İç Anadolu Bölgesi, İstanbul, Kadıköy, Ortaköy, Vatan Caddesi...

Dil, din ve mezhep adları: Türkçe, İngilizce, İslamiyet, Hristiyanlık, Sünni...

Eser (kitap, dergi, gazete) isimleri: Safahat, Bilim Çocuk, Milliyet...

Kurum, dernek, işletme isimleri: Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk Dil Kurumu, Yeşilay Derneği, Atatürk Çapa Fen Lisesi, Güven Bakkaliyesi...

NOT: Özel isimlerin ilk harfi büyük yazılır ve özel isimlere gelen çekim ekleri kesme işaretiyle ayrılır.

Erdi'nin ailesi İstanbul'dan göç etmiş.

NOT: Özel isimlere gelen yapım ekleri kesme işaretiyle ayrılmaz. Özel isimlere gelen yapım eklerinden sonra gelen çekim ekleri de kesme işaretiyle ayrılmaz.

Türk - çe - nin → Türkçenin

(çe: yapım eki; nin: çekim eki)

ADNAN BARAN ÖNER

2. Cins İsimler (Tür İsimleri)

Aynı türden olan varlıkların ve kavramların ortak isimleridir.

ev, anne, sevgi, dergi, su, ceket, saat, mavi, daire, edebiyat...

B. Varlıkların Sayılarına Göre İsimler

1. Tekil İsimler

Aynı türden varlığın bir tanesini karşılayan isimlerdir.

ağaç, öğrenci, asker, elma, pencere, insan, kuş...

2. Çoğul İsimler

Aynı türden olan birden çok varlığı karşılayan isimlerdir. Türkçede isimlere çoğul anlam "-lar /-ler" çoğul ekiyle kazandırılır. Bu eki alan isimler çoğul isimlerdir.

ağaçlar, **öğrenci**ler, **asker**ler, **elma**lar, **insan**lar, **kuş**lar...

NOT: Çoğul eki (-lar / -ler) bazen cümleye farklı anlamlar da kazandırabilir.

Osmanlılarda yönetim babadan oğula geçmektedir. (Hanedan, soy anlamı katmıştır.)
Bedeninden kanlar fışkırıyordu. (Abartma anlamı katmıştır.)
Toplantımıza Ahmet Beyler de teşrif etti. (Saygı anlamı katmıştır.)
İş yerimize otuz beş yaşlarında bir bayan geldi. (Yaklaşıklık anlamı katmıştır.)
Bu vazo 1980'lerden kalma. (Zaman anlamı katmıştır.)
Aramızda nice Mevlanalar var. (Benzerlik anlamı katmıştır.)

3. Topluluk İsimleri

Çoğul ekini almadığı halde birden çok varlıktan oluşan bir grubu karşılayan isimlerdir.

orman, ordu, sınıf, millet, küme, deste, komisyon...

C. Varlıkların Oluşuna Göre İsimler

1. Somut İsimler

Beş duyu organımızdan en az biriyle algılayabildiğimiz; yani görebildiğimiz, duyabildiğimiz, dokunabildiğimiz, tadabildiğimiz veya koklayabildiğimiz varlıklara verilen isimlerdir.

Rüzgâr, yağmur, soğuk, sıcak, ekşi, acı (tat), çiçek, gürültü, aydınlık, karanlık, mavi, koku, uzun, deniz...

2. Soyut İsimler

Beş duyu organımızdan herhangi biriyle algılayamadığımız kavramları ifade eden sözcüklerdir.

Kin, iyilik, kötülük, nefret, kıskançlık, ayrılık, özlem, aşk, sevgi, acı (üzüntü), mutluluk, vicdan, umut, sevinç, keder...

ADNAN BARAN ÖNER

1. İsim tamlaması

Bir ismin benzerlerinden ayırt edilebilmesi için başka bir isim, zamir veya sıfatla anlam ilişkisi kurarak oluşturduğu söz öbeğine **tamlama** denir.

Tamlamalar bir söz öbeğidir ve en az iki kelimeden oluşur, tek sözcüklü tamlama olmaz.

Tamlamalarda iki öge vardır: tamlayan ve tamlanan. Tamlamada belirtilen, açıklanan isme **tamlanan** denir. Tamlananı belirten, açıklayan sözcüklere de **tamlayan** denir.

televizyonun	kumandası
tamlayan	tamlanan

Bir ismin aitlik ilgisi yönünden daha belirgin hâle gelmesi için başka bir isim tarafından tamamlanmasıyla oluşan isim grubuna **isim tamlaması** denir. İsim tamlamaları da tıpkı sıfat tamlamaları gibi tamlayan ve tamlanandan oluşur.

düğme	gömleğin	düğmesi
isim	isim	isim
	(tamlayan)	(tamlanan)

İsim tamlamalarında tamlayan, ilgi eklerini; tamlanan ise **iyelik (aitlik)** eklerini alır.
Tamlayan ekleri (ilgi ekleri): **-ın /-in /-un /-ün**, -(n)ın /-(n)in /-(n)un /-(n)ün, -im
Tamlanan ekleri (iyelik ekleri): **-ı /-i /-u /-ü**, -(s)ı /-(s)i /-(s)u /-(s)ü, -im, -in
elefonun ekranı, kapının kolu, sınıfın tahtası...

İsim tamlamaları belirtili, belirtisiz ve zincirleme isim tamlamaları olmak üzere üçe ayrılır

1. Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanın ilgi eki, tamlananın da iyelik eki aldığı tamlamalardır. Bu tamlamalarda belirgin bir aitlik anlamı vardır, tamlananın tamlayana ait olduğu belirtilir.

Belirtili isim tamlaması ⇒ tamlayan + ilgi eki | tamlanan + iyelik eki
uçağın motoru

TAMLAYAN	TAMLANAN
okulun	müdürü
Ali'nin	defteri
öğrencilerin	birkaçı
benim	kalemim
bilgisayarın	kablosu

NOT: Belirtili isim tamlamalarında, tamlanana sorduğumuz "kimin, neyin?" sorularıyla tamlayanı bulabiliriz.

TAMLANAN	TAMLAYAN	
kapının	kolu	**neyin** kolu? → **kapının**
Osman'ın	oğlu	**kimin** oğlu? → **Osman'ın**
benim	hikâyem	**kimin** hikâyesi → **benim**

ADNAN BARAN ÖNER

NOT: Belirtili isim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan yer değiştirebilir.
Hiç kesilmedi uğultusu rüzgârın.
Gözleri bir şiir gibiydi onun. → onun gözleri

NOT: Belirtili isim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan arasına başka türden sözcükler girebilir.
Ahmet'in mavi gömleği yeniymiş.
Gazetenin ilk sayfası koparılmış.
Takımın en yaşlı oyuncusu sakatlandı.

NOT: Belirtili isim tamlamalarında, tamlayan da tamlanan da birden çok sözcükten oluşabilir.

annenin	babanın	sevgisi
hastanın	adı,	soyadı
isim	isim	isim

2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanın ek almadığı, sadece tamlananın ek aldığı tamlamalardır.
Belirtisiz isim tamlaması ⇒ tamlayan / tamlanan + iyelik eki
erik ağacı

TAMLANAN	TAMLAYAN
okul	müdürü
Türkçe	defteri
öğrenci	sayısı
elektrik	kablosu
sokak	lambası
tarih	öğretmeni
İstanbul	Boğazı
Türkiye	Cumhuriyeti

NOT: Belirtisiz isim tamlamalarında, tamlayan ile tamlanan yer değiştiremez ve tamlayan ile tamlanan arasına başka sözcük giremez.

3. Zincirleme İsim Tamlaması

İkiden fazla ismin birbirine bağlandığı isim tamlamalarıdır. Zincirleme isim tamlaması ayrı bir tamlama çeşidi değildir. Bu tamlamada tamlayan ya da tamlanan veya her ikisi de kendi içinde başka bir isim tamlaması oluşturur.

Ahmet'in	kalemin	ucu
sokak	lambasının	ışığı
Ayşe'nin	Türkçe	defteri

ADNAN BARAN ÖNER

Takısız İsim Tamlaması

Hem tamlayanın hem de tamlananın takı almadığı bir ad tamlamasıdır.
Tamlayan ve tamlananın ek almamış durumu

* Tamlayan tamlananın neden yapıldığını, neye benzediğini belirtir.
Yün eldiven, dev adam...

Tamlayan	Tamlanan
Yün	ceket
Taş	duvar
Cam	kavanoz
Altın	bilezik

Takısız Ad Tamlamasının Özellikleri:

*Takısız ad tamlamasının kuruluşunda, en önemli özellik, birinci adın ikincisinin neyden yapıldığını göstermesidir.
Gümüş kolye, kot pantolon, deri mont...

* Birinci ad, mecaz anlamda kullanılıp, mecazlı bir biçimde ikincinin neye benzediğini gösteriyorsa, yine takısız ad tamlaması oluşur.
Selvi boy, tunç bilek, taş kafa

* Takısız ad tamlamalarında tamlayana "-den / -dan" eki gelebilir.
Tahtadan köprü, yünden yorgan...

UYARI: takısız isim tamlamaları halen üzerinde görüş birliğine varılamamış, tartışmalı bir konudur. bazı dil bilimciler bu tür tamlamaları sıfat tamlaması olarak kabul etmektedir. bazıları ise isim tamlaması olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

ADNAN BARAN ÖNER

6. Sıfat

Varlıkları daha iyi anlatabilmek için bazen daha tanıtıcı sözcükler kullanırız. Bu sözcükleri isimlerin önüne getirerek varlıkların rengini, şeklini, durumunu, sayısını belirtiriz.

İsimlerin önüne gelerek isimleri renk, şekil, durum, sayı vb. yönlerden niteleyen veya belirten sözcüklere **sıfat** denir.
Bu akşam **eski bir** arkadaşımla **masmavi** denizi seyrettik.

Sıfatlar, **niteleme sıfatları** ve **belirtme sıfatları** olarak ikiye ayrılır:

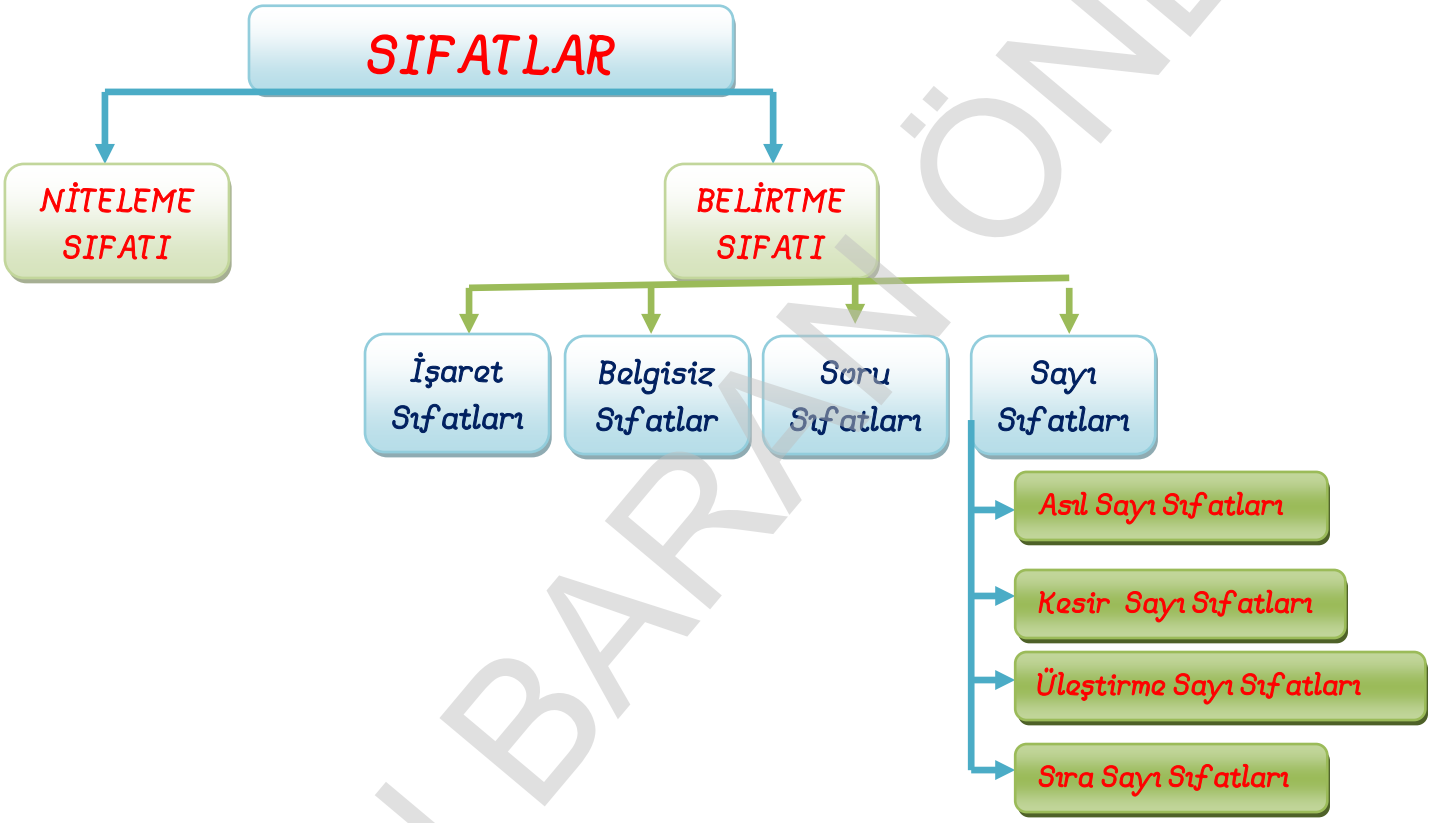

A. NİTELEME SIFATLARI

Varlıkların durumlarını, biçimlerini, özelliklerini,renklerini kısaca nasıl olduklarını bildiren sözcüklerdir. İsimlere sorulan **"Nasıl?"** sorusunun cevabıdır.

* Gökyüzünü aniden **kara** bulutlar kaplamıştı.
* **Çamurlu** yollarda bata çıka ilerliyor.
* Sizlerden **olumlu** cevaplar beklemekteyiz.
* Dün akşam **yaşlı** adam yolumuza çıktı.
* **Eski** günleri çok aradığını söylüyor.
* **Kırmızı** gömlek tam da onun istediği gibiydi
* **Hızlı** adımlarla sınıftan içeriye girdi.

ADNAN BARAN ÖNER

B. BELİRTME SIFATLARI

Varlıkları işaret, sayı, yer, belgisizlik ve soru gibi yönlerden belirten sözcüklerdir.

1-İşaret Sıfatları

Varlıkları işaret yoluyla belirten sıfatlardır. İşaret sıfatları, isimlere sorulan **"Hangi?"** sorusuna cevap verir.

* **Bu** kitabı senin için aldım.
* Arkadaşlarım **öteki** otobüse binmiş.
* **O** yollardan bizler de geçtik.
* **Şu** kitapları okumam yıllarımı almıştı.
* **Diğer** şarkıyı daha çok beğenmiştim.

2-Belgisiz Sıfatlar

Varlıkları sayı ve miktar bakımından tam olarak belirtmeyen sözcüklerdir. Başlıca belgisiz sıfatlar şunlardır: **Çok, çoğu, fazla, her, hiç, hiçbir, kaç, kimi, nice, az, başka, bazı, belli başlı, bir, biraz, birçok,birkaç, bir hayli, birtakım, bir sürü, bütün, herhangi bir, tüm...**

* **Bütün** öğrencileri bahçeye çıkarmışlar.
* **Birkaç** arkadaş dışarıda bekliyor.
* **Hiçbir** emek boşa gitmez.
* **Bazı** insanlar bu işten hoşlanmayabilir.
* **Her** kadın çocuğunu çok sever.
* **Tümü** bu dersten geçmek için çaba gösterdi.

3-Soru Sıfatları

İsimleri soru yoluyla belirten sıfatlardır. Belli başlı soru sıfatları **"Nasıl, kaç, kaçıncı, kaçar, hangi, ne kadar, ne?"** sözcükleridir.

* Sen, tatilde **kaç** kitap okumuştun?
* **Hangi** kitabı istersiniz?
* **Nasıl** araba alacaksınız?
* **Ne** gün geleceğini söyledi mi?

4-Sayı sıfatları

İsimlerin sayılarını, bölümlerini, sıralarını, parçalarını kesin olarak belirten sıfatlardır.

a. Asıl Sayı Sıfatı

İsimlerin sayılarını kesin olarak belirten sıfatlara **asıl sayı sıfatı** denir. İsme sorulan **"kaç?"** sorusuyla bulunur.

* Her akşam **on beş** sayfa kitap okurum.
* İzmir'de **on gün** kalacaktık.
* **Üç** arkadaş geziye çıktık.

b. Sıra Sayı Sıfatı

İsimlerin sıralarını belirten sözcüklerdir. İsme sorulan "kaçıncı" sorusunun cevabı sıra sayı sıfatını verir.

* **On ikinci** soruyu çözemedim.
* Küçük bey **beşinci** sınıfa geçmiş.
* Romanın **seksen ikinci** sayfasını okuyorum.
* Evimiz **beşinci** kattadır.

ADNAN BARAN ÖNER

c. Üleştirme Sayı Sıfatı

Bir bölme, bir ayırma, bir paylaştırma, bir dağıtma ifade eden sıfatlara **üleştirme sayı sıfatları** denir. Asıl sayı sıfatlarına **-ar, -er** eki getirilerek yapılır.

* Baba her oğluna **üçer** tarla bıraktı.
* **İkişer** saat nöbet tutacağız.
* Her sınıf **birer** takım oluştursun.

d. Kesir Sayı Sıfatı

İsimlerin, bütünün kaçta kaçı olduğunu gösteren sıfatlardır.

* Sınıfın **yüzde sekseni** sınavı kazandı.
* Ülke insanların **yüzde ellisi** üniversiteyi bitirmiş.
* Senelik kârdan **beşte üç** pay aldı.

Sıfat Tamlamaları

İsimlerin nitelik ve özelliklerini bildiren sözcüklere sıfat denilir. Sıfatlar isimlerin rengi, sayısı, büyüklüğü gibi özellikleri hakkında bilgi verir. En az bir sıfat ve özelliğini verdiği isim beraberce bir anlam bütünlüğü oluştururlar. Buna sıfat tamlaması denilir. Sıfat tamlamalarında sıfat önde isim sonda olur. **Yani tamlayan önce, tamlanan sonra gelir.**

Küçük kapı = **'küçük' sıfat**, **'kapı' isim.** İkisi beraber sıfat tamlaması
Beyaz gömlek = **'beyaz' tamlayan**, **'gömlek' tamlanan** = sıfat tamlaması
Eski ev / el tablo / iki kişi / şu çocuk .....

NOT: Sıfat tamlamalarında bir tamlanan birden fazla tamlayana bağlanabilir.
Bu küçük ev = **'bu' ve 'küçük'** sıfatları tamlayandır ve 'ev' tamlananını tamlamışlardır.
Şu arkadaki fidanlık / iki küçük yavru köpek / O ufak papağan

ADNAN BARAN ÖNER

7. ZAMİRLER

İsim olmadıkları halde ismin yerini tutan sözcüklerdir.

ÖZELLİKLERİ

*Çekim sırasında kök değiştirebilir. Ben Bana Sen Sana
*İsim çekim eklerini (hâl, iyelik, çoğul ekleri) -genellikle- alabilirler.
*İsim soyludur.
*İsimlerin yerini geçici olarak tutarlar.
*Cümlede isim gibi kullanılabilirler.
*Tekil ve çoğul şekilleri vardır.
*Cümlede yalnız başına görev üstlenebilirler.

ADNAN BARAN ÖNER

KELİME HALİNDEKİ ZAMİRLER

1-Kişi Zamirleri (Şahıs Zamirleri)

Kişi isimlerinin yerine kullanılan zamirlere şahıs zamirleri denir. Ben, sen, o, biz, siz, onlar

*Yarın **ben** iş yerinde olamayacağım.
*Siz ne zaman eve gideceksiniz.
*Bu işin üstesinden ancak **sen** gelebilirsin.
*Zor durumda kaldığında **onlar** yardım ediyordu.

Dönüşlülük Zamiri

Şahıs isimleri yerine kullanılması yönüyle şahıs zamirlerine benzer. Dönüşlülük zamiri "kendi" kelimesinin şahıslara göre çekimlenmesi ile kullanılır.

*Akşam yemeğini **kendim** yaptım.
*Oraya gidince **kendimize** ev alacağız.

NOT: Dönüşlülük zamiri kişi zamiri ile beraber kullanıldığında pekiştirme anlamı verir.

*Bu evi ben **kendim** temizledim.
*Siz **kendiniz** olayları buraya taşıdınız.

2. Dönüşlülük Zamiri

Şahıs isimleri yerine kullanılması yönüyle şahıs zamirlerine benzer. Dönüşlülük zamiri "kendi" kelimesinin şahıslara göre çekimlenmesi ile kullanılır.

* Akşam yemeğini **kendim** yaptım.
* Oraya gidince **kendimize** ev alacağız.

NOT: Dönüşlülük zamiri kişi zamiri ile beraber kullanıldığında pekiştirme anlamı verir.

* Bu evi ben **kendim** temizledim.
* Siz **kendiniz** olayları buraya taşıdınız.

3-Belgisiz Zamirleri

Hangi ismin yerini tuttuğu tam olarak belli olmayan zamirlerdir.

"Biri, birisi, hepsi, kimi, kimisi, hepsi, tamamı, herkes, kimse, hiç kimse, çoğu, bazısı, birkaçı, birazı, birçoğu, başkası, her biri, öteberi, şey..."

* **Kimse** başkalarının mutsuzluğu ile mutlu olamaz.
* **Herkes** kendine yakışanı yapar.
* **Bazıları** gerçekten oldukça sinirli oluyor.
* **Hiçbirimiz** yeteri kadar fedakar olamadı.

4-Soru Zamirleri

İsimlerin yerini soru yoluyla tutan zamirlere denir.

Soru zamirlerden bazıları şunlardır : "ne, kim, hangisi, nere, kaç

* **Hangisi** senin hoşuna gitti?
* Bunları sana **kim** anlattı?
* Soruların **kaçı** cevaplandı?
* Sesin **nereden** geldiğini anlamaya çalışıyordu?

EK HALİNDEKİ ZAMİRLER

1-İlgi Zamiri

İlgi zamiri eki **"ki"** ekidir. Bu ek, isim tamlamalarında tamlayana gelerek tamlanan olan ismin yerine geçebilmektedir.

* Kahvenin**ki** hiç bu kadar lezzetli olmamıştı.
* Zeynep'in gitarı Ayşe'nin**ki**nden pahalı.
* Diğerlerinin**ki** çok daha güzel olmuş.
* Orada**ki**ler hiç de güvenilir kimselere benzemiyorlar.

2-İyelik Zamiri

İsimlere eklenerek onların neye kime ait olduğunu belirten ekler **"iyelik zamiri"** olarak adlandırılır.

* **Evinizi** buradan görebiliyorum.
* **Okulumuz** şu bahçelerin ardında.
* **Balonlarım** elinden bırakma sakın.
* Yarın da **ayakkabılarım** alırız.
* Gitmişken **evraklarınızı** da teslim ederim.

ADNAN BARAN ÖNER

8. Edat (İlgeç)

Tek başına bir anlamı olmayan, cümle içinde sözcükler arasında çeşitli anlam ilgileri kuran ve cümleye değişik anlamlar katan sözcüklere edat denir. Edatlar cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında daralma ya da bozulma meydana gelir.

Türkçede en çok kullanılan edatlar şunlardır: **"için, kadar, gibi, üzere, bir, yalnız, tek, ancak, dolayı, değil, -e göre, -e doğru, -e rağmen, -e karşı, -den başka, -den beri, -den yana, -den sonra, sadece, ile, mi..."**

Başlıca Edatlar

"İle" Edatı:

Bu edat cümlede **"araç, birliktelik, neden, durum"** gibi ilgiler kurar. Sözcükten ayrı yazılabildiği gibi başındaki **"i"** sesi düşerek **"-le / la"** şeklinde sözcüğe bitişik de yazılabilir.

* İstanbul'a uçakla gidecekler. **(araç)**
* Arabanın gürültüsüyle uyandı. **(neden)**
* Ali kardeşleriyle okula gitti. **(birliktelik)**
* Sevinçle boynuma sarıldı. **(durum)**

"ile" sözcüğü hem edat hem de bağlaç olarak kullanılabilmektedir. **"ile"** sözcüğünün yerine **"ve"** getirildiğinde anlam bozulmuyorsa bağlaç, anlam bozuluyorsa bu sözcük edattır.

* Elinde defterle yanımıza geldi. **(edat)**
* Defterle kalemi çantaya koydum. **(bağlaç)**

"Gibi" Edatı:

Cümleye **benzetme, tahmin, tezlik ve karşılaştırma** anlamları katar. Bu sözcük benzetme edatı olarak da bilinir.

* Melek gibi bir annesi vardı. **(benzerlik)**
* Sınıftan çıktığı gibi kantine koştu. **(tezlik)**
* Birazdan yağmur yağacak gibi. **(tahmin)**
* O da senin gibi akıllı biridir. **(karşılaştırma)**

"Kadar / -e kadar" Edatı:

Benzetme edatlarından olan **"kadar"** edatı cümleye **karşılaştırma, yaklaşıklık - ölçü, benzerlik, zaman** gibi anlamlar da katar.

* Senin kadar başarılı değil. **(karşılaştırma)**
* Yağmur sabaha kadar yağdı. **(zaman)**
* 50 kilo kadar un almıştı. **(ölçü-yaklaşıklık)**
* Gül kadar güzelsin. **(benzetme)**

ADNAN BARAN ÖNER

"İçin" Edatı:

"Amaç, neden, özgülük, görelik" bildirir. "Hakkında, nedeniyle, yüzünden, maksadıyla" anlamlarını ifade eden bir edattır.

* Ders çalışmak **için** odasına gitti. **(amaç)**
* Benim **için** çok basit bir iş. **(görelik)**
* Saati kırıldığı **için** çok üzüldü. **(neden)**
* Senin **için** iyi şeyler söyleniyor. **(hakkında)**

"-e göre" Edatı:

Yönelme durum ekiyle birlikte kullanılır. "Görelik, uygunluk, yönünden, bakımından ve karşılaştırma" anlamları katar.

* Anneme **göre** her şey olumsuz. **(görelik)**
* Düne **göre** bugün daha iyiyim. **(karşılaştırma)**
* Bana **göre** bir kitap var mı? **(uygunluk)**
* Anlatılanlara **göre** suçlu sensin. **(bakılırsa)**

"Karşı / -e karşı" Edatı:

Yönelme durum ekiyle kullanılarak "için, hakkında, yönelme, zaman" anlamları katar.

* Müziğe **karşı** ilgisi ve yeteneği vardı. **(hakkında)**
* Sabaha **karşı** eve geliyordu. **(zaman)**
* Manzaraya **karşı** oturmuştu. **(yönelme - yön)**
* Bu sözüne **karşı**, cevap veremedim. **(karşılık olarak)**

"-e doğru" Edatı:

Yönelme eki ile birlikte kullanılarak "yön" ve "zamanda" yakınlık bildirir.

* Bana doğru elini uzattı. (yön)
* Akşama doğru yürüyüşe çıktık. (zaman)
* Şehir merkezine doğru yol aldık. (yön)
* Yatsıya doğru herkes uyumuştu. (zaman)

"den beri" Edatı:

Ayrılma durum ekiyle birlikte eylemin başlangıç yerini ve zamanını bildirir.

* Bir haftadan **beri** onu arıyoruz. **(zaman)**
* Ankara'dan **beri** mola vermedik. **(yer)**
* Sabahtan **beri** burada bekliyoruz. **(zaman)**
* Evden **beri** aynı soruyu soruyor. **(yer)**

"Yalnız" ve "ancak" sözcükleri sadece anlamında kullanılırsa edat; ama, fakat anlamında kullanılırsa bağlaç olur.

* Onu **yalnız** sen ikna edebilirsin. **(edat)**
* Bu soruyu **ancak** o çözebilir. **(edat)**
* Sizinle gelirim **yalnız** bir şartım var. **(bağlaç)**
* Kitabı aldım **ancak** okuyamadım. **(bağlaç)**

ADNAN BARAN ÖNER

"Mi" Soru Edatı:

Cümleye **soru, zaman, pekiştirme, koşul** anlamları katar. Her zaman kendinden önceki sözcükten ayrı, kendinden sonraki eklerle bitişik yazılır.

* Oğlunuz Amerika'dan döndü **mü?** **(soru)**
* Onu gördüm **mü** gülmeye başlıyorum. **(zaman)**
* Güzel **mi** güzel bir elbise aldım. **(pekiştirme)**
* Çalıştın **mı** her şeyi başarırsın. **(koşul)**

ADNAN BARAN ÖNER

Bağlaç

Tek başına bir anlamı olmayan, anlamca birbiriyle ilgili cümleleri veya cümlede eş görevli sözcük ve söz öbeklerini bağlamaya yarayan sözcüklere **bağlaç** denir.

Bağlaçların yerine noktalama işaretleri kullanılabilir ve bağlaçlar cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında daralma ya da bozulma olmaz.

Türkçede en çok kullanılan bağlaçlar şunlardır: ama, ancak, bile, çünkü, dahi, de, de.....de, demek ki, fakat, gerek...gerek(se), ha.....ha, halbuki, hatta, hem, hem de, ile, ise, ister.....ister(se), kâh.....kâh, kısacası, ki, lâkin, nasıl ki, ne var ki, ne yazık ki, ne.....ne (de), nitekim, oysa , öyle ki, öyleyse, üstelik, ve, veya, veyahut, ya da, ya....ya (da), yeter ki, yine, yoksa...

* Yardımlarınızı **ve** önerilerinizi bekliyoruz.
* Buğra **ile** annesi yıllar sonra buluştular.
* Bu parayla **ya** otomobil **ya** ev alacağım.
* Kardeşlerin **veya** arkadaşların sana yardım etsin.
* Hem kilo aldı hem **de** hastalandı.
* **Ne** yardan geçilir **ne** anadan.
* Romanlarınızı **da** öykülerinizi **de** ilgiyle okuyoruz.
* **Gerek** sesi **gerek** sahnedeki duruşu çok iyi.
* Çok çalıştı **ama** hedeflerine ulaşamadı.
* Hava soğuktu **fakat** kar yağmadı.
* Arabayla yola çıktı **çünkü** otobüsü kaçırmıştı.
* Borçlarını ödemişti **hatta** araba bile almıştı.
* Üniversite okuyorum **ayrıca** bir işte de çalışıyorum.
* Bir şeyler biliyor **ki** konuşuyor.

"de" bağlacı hâl eki olan **"de"** ile karıştırılmamalıdır. Bağlaç olan **"de"** her zaman ayrı yazılır. **"te / ta"** şekli yoktur. Ek olan **"-de"** ise sözcüklere bitişik yazılır. Eklendiği sözcüğe **bulunma, kalma anlamı katar**. Ayrıca bağlaç olan **"de"** cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamı bozulmazken ek olan **"-de"** cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamı bozulur.

* Dün bizi bekletti de gelmedi. (bağlaç)
* Evin bahçesinde oyun oynuyorlar. (ek)

"ki" bağlacı bazı sözcüklerle kalıplaşarak bitişik bir şekilde yazılabilir.

sanki, illaki, mademki, belki oysaki, halbuki , çünkü, meğerki

SİMBOHÇAM

Türkçede bağlaç olan **"ki"** nin dışında ek olarak kullanılan ve bitişik yazılan iki tane daha **"ki"** vardır.

* Sıfat yapan "ki" **(Hangi sorusunun cevabı)**
* Karşıdaki ev dedemlerin. **(Hangi ev?)**
* Zamir olan "ki" **(İsmin yerini tutar)**
* Notlarım seninkinden iyi. **(notlarından)**

ADNAN BARAN ÖNER

Ünlem

Bir olay ya da durum karşısında beliren **korku, sevinç, üzüntü, şaşkınlık** gibi duyguları yansıtan sözcüklerdir.

Ünlemler, anlamsal içerikten hemen hemen yoksun olmalarına rağmen konuşanın vurgusuyla cümlenin anlamını etkiler. Örneğin, vurgusuz kullanılan "hay" sözcüğü, tek başına hangi duyguyu yansıttığı belli değildir ancak "Hay Allah! Ne diyeceğimi bilemiyorum." gibi bir kullanımda "şaşma" anlamıyla cümlenin anlamını etkilediği görülür.

ÜNLEM ÇEŞİTLERİ

Ünlemler ortaya çıkış özellikleri göz önüne alınırsa üç grupta incelenebilir:

1. ASIL ÜNLEMLER

Her zaman ünlem olan, başka hiçbir görevi bulunmayan ünlemlerdir. Bu ünlemlerin bir kısmı seslenme, bir kısmı da duygu yansıtır.

SESLENME ÜNLEMLERİ

Daha çok birinin dikkatini çekmek, onu uyarmak, ona seslenmek amaçlı ünlemlerdir. Genellikle duygu değeri taşımaz.

* **Hişt!** Bebek uyuyor, sessiz olur
* **Ayol**, sen nerelerde kaldın?
* **Bre** ağalar! Siz ne dersiniz böyle?
* **Haydi** arkadaşlar, gidelim!

DUYGU ÜNLEMLERİ

Cümlelere **sevgi, öfke, tiksinme, korku, şaşkınlık** gibi duygular katan ünlemlerdir.

* **Aaa**, şunun şirinliğine bak! **(beğenme)**
* **Eee**, yaptıkların yetti artık! **(kızma)**
* **Ha** göreyim evladım, göreyim seni! **(istek uyandırma)**
* **Ah**, memleketimi bir daha görsem! **(özlem)**
* **Eh**, hayırlısı neyse o olsun! **(onaylama)**
* **Ay**, kompozisyonum dereceye girmiş! **(sevinme)**
* **Yaa!** Bu sözü o mu söylemiş? **(şaşma)**
* **Vah vah**, yine kandırmışlar zavallıyı. **(acıma)**
* **Aman** bir daha hata yapmayalım! **(uyarı)**
* **Hah**, şimdi yandık işte! **(telaş)**
* **Hay** sen çok yaşa e mi? **(dilek)**
* **Of**, dayanamayacağım artık! **(utanç)**

ADNAN BARAN ÖNER

2. ÜNLEM GİBİ KULLANILAN SÖZCÜKLER

Bazı adlar ve ad soylu sözcükler hatta cümleler aslında ünlem olmadıkları halde **vurgu ve tamlamayla** ünlem değeri kazanabilir.

* **Ordular,** ilk hedefiniz Akdeniz'dir, **ileri!**

("Ordular" sözcük türü olarak ad iken cümlede ünlem olarak kullanılmış, "İleri" sözcük türü olarak zarf iken cümlede ünlem olarak kullanılmış.)

* Araba kullanırken **dikkatli ol!**

("Dikkatli ol" eylem türünde söz öbeği iken cümlede ünlem olarak kullanılmış.)

* **Yaşasın!** Sonunda benim de arabam oldu.

("Yaşasın" emir kipindeki eylem, cümlede ünlem olarak kullanılmış.)

* **Doruk!** Yanıma gel oğlum.

("Doruk" özel ad iken cümlede ünlem değeri kazanmış.)

3. YANSIMA ÜNLEMLERİ

Daha çok **dikkat çekmeye, seslenmeye, çağırmaya** yönelik kullanılan ve yansıma olan sözcüklerdir.

Tak, tak tak, pat, pat pat, küt küt, pat küt; bili bili, çüş, deh, hoşt, kuçu kuçu, pisi pisi...

* Hapşu
* Çok yaşa, rahat ve iyi yaşa.
* **Tak tak!** Kapı vuruluyor.
* **Çat!** Cam kırıldı.

ÜNLEM CÜMLESİ

İçinde ünlemlerin yer aldığı cümleler, ünlem cümlesidir.

* **Aman efendim,** bu ne güzel tesadüf! **(ünlem cümlesi)**
* Sakın **ha,** bir daha geç kalayım deme! **(ünlem cümlesi)**

ADNAN BARAN ÖNER

4. Metin Türleri

A. Hikâye Edici (Öyküleyici) Metinler

1. Hikâye (Öykü)

Gerçek hayatta olmuş veya olması mümkün olayların yer, zaman ve kişi unsurlarına dayanarak çok ayrıntıya girilmeden anlatıldığı kısa yazılara **hikaye** denir.

Hikayelerin Özellikleri

* Yaşanmış ya da yaşanabilir olaylar anlatılır.
* Dar bir zaman dilimini kapsar.
* Olayla ilgili yer ve zaman bellidir.
* Romana göre kısa eserlerdir.
* Karakter sayısı azdır.
* Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşur.
* Kısa soluklu eserlerdir.
* Olay, başlangıçtan sonra doğru giden bir olayın bir anlık parçasıdır.

2. Roman

Toplumların ve fertlerin başından geçmiş veya geçmesi mümkün olayları geniş olarak, ayrıntılarıyla anlatan yazı türüne **roman** denir.

Romanın Özellikleri

* Yaşanmış ya da yaşanabilir olaylar anlatılır.
* Geniş bir zaman dilimini kapsar.
* Olayla ilgili yer ve zaman bellidir.
* Hikâyeye göre uzun eserlerdir.
* Karakter sayısı fazladır.

3. Masal

Olağanüstü olaylarla süslü, olağanüstü kişilerin başından geçen, zaman ve yer kavramları belirli olmayan hayalî olayların anlatıldığı yazılara **masal** denir.

Masalın Özellikleri

* Masalda eğiticilik ve öğreticilik esastır.
* Masallardaki olaylar gerçeğe uymaz.
* Kahramanlar olağanüstü özelliklere sahiptir.
* Masalın geçtiği yer ve zaman belirsizdir.
* Masallar tekerlemeyle başlar.
* Masaldaki karakterler; cinler, periler, devler ve hayvanlar olabilir.
* Masalların sonunda iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır.
* Ulusal konulara yer verilmez, evrensel konular ve mesajlar içerir.

ADNAN BARAN ÖNER

4. Fabl

İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıklara insan özelliği verilerek başlarından geçen olayların insanlara ibret dersi verecek şekilde anlatıldığı kısa yazılara **fabl** denir.

Fablın özellikleri

* Sonunda ders verme amacı güden yazılardır.
* Genellikle hayvanlar ve bitkiler konuşturulur.
* Fabl kahramanları insanlar gibi düşünür, insanlar gibi konuşur ve tıpkı insanlar gibi davranır.
* Dünyanın en ünlü fabl yazarları **Ezop, La Fontaine** ve **Beydeba**'dır.

5. Tiyatro

Dram, komedi, trajedi gibi sahnede oynanmak üzere yazılan edebiyat türlerinin ortak adına **tiyatro** denir.

Tiyatronun Özellikleri

* Genellikle oynanmak için yazılır. Okunmak için yazılan tiyatro türleri de vardır.
* Olayları oluş hâlinde gösterir.
* Konuşma ve eyleme dayanan bir türdür.
* İnsana ders vermek, onu düşündürmek onu yorum yapmaya yönlendirmek amacı taşır.
* Tiyatronun unsurları: "Yazar, eser, oyun ve seyirci"dir.
* Tiyatronun temel ögeleri: "Olay, yer, zaman ve kişiler"dir.

B. Bilgilendirici Metinler

1. Makale

Bir konuyla ilgili bilgi vermek, bir düşünceyi savunmak ve kanıtlamak üzere yazılan bilimsel yazılara **makale** denir.

Makalenin Özellikleri

* Bilimsel veriler kullanılarak yazılır.
* Açık ve yalın bir dil kullanılır.
* Kullanılan ifadeler nesnel bir nitelik taşır.
* Düşünceleri kanıtlama zorunluluğu vardır.
* Gazete ve dergilerde yayımlanır.

2. Deneme

Yazarın herhangi bir konuyla ilgili düşüncelerini kesin sonuçlara varmadan aktardığı metin türlerine **deneme** denir.

Denemenin Özellikleri

* Yazar, kendi kendine konuşuyormuş gibi davranır.
* Öznel ifadeler ön plandadır.
* Öne sürülen düşünceleri kanıtlama zorunluluğu yoktur.

ADNAN BARAN ÖNER

3. Fıkra

Yazarın güncel bir konu hakkındaki düşüncelerini samimi bir dille aktardığı metin türüne **fıkra** denir.

Fıkranın Özellikleri

* Gazete ve dergilerin belirli köşelerinde yayımlanır.
* Güncel olayları, siyasi ya da toplumsal sorunları ele alan gündelik yazılardır.
* Öne sürülen düşünceleri kanıtlama zorunluluğu yoktur.

NOT: Gazete ve dergilerin köşelerinde yayımlanan fıkra ile güldüren ve düşündüren kısa hikaye anlamındaki fıkra karıştırılmamalıdır.

4. Söyleşi (Sohbet)

Yazarın günlük olaylarla ilgili duygu ve düşüncelerini samimi bir hava içinde aktardığı metin türüne **söyleşi (sohbet)** denir.

Söyleşinin Özellikleri

* Yazar, okuyucuyla konuşuyormuş gibi davranır.
* Öznel ifadeler ön plandadır.
* Öne sürülen düşünceleri kanıtlama zorunluluğu yoktur.
* Gazete ve dergilerde yayımlanır.

5. Mektup

Kişilerin özel işleri ya da haberleşme gereksinimleri nedeniyle kaleme aldığı metin türüne **mektup** denir.

Mektuplar, içeriklerine göre dört gruba ayrılır.

Özel Mektuplar: Akraba, dost, tanıdık vb. kişilerin birbirlerine yazdıkları mektuplara **özel mektuplar** denir. Tanınmış kişilerin yazdığı özel mektuplar önemli bir tarihi belge niteliği taşır.

Edebi Mektuplar: Herhangi bir düşüncenin açıklanması, bir tezin savunulması amacıyla yazılan mektuplara **edebi mektuplar** denir.

Resmi Mektuplar: Devlet dairelerinin kendi arasında veya kişilerle devlet daireleri arasında yazılan mektuplara **resmi mektuplar** denir.

İş Mektubu: Ticari kuruluşların birbirlerine ya da kişilere, kişilerin de bu kuruluşlara yazdıkları mektuplara **iş mektubu** denir.

Not: Bir isteği bildirmek, şikayeti duyurmak ya da bilgi vermek amacıyla yazılan dilekçeler de resmi mektup veya iş mektubu kabul edilir. **Dilekçe;** kısa, açık ve anlaşılır bir dille yazılır. Ayrıca dilekçede tarih ve adres belirtilir.

ADNAN BARAN ÖNER

6. Anı (Hatıra)

Yazarın yaşadığı ya da tanık olduğu önemli olayları aktardığı metin türüne **anı** denir.

Anının Özellikleri

* Olayın üzerinden belirli bir zaman geçtikten sonra yazılır.
* Olaylar, gerçeğe bağlı kalınarak öznel bir bakış açısıyla anlatılır.
* Yazar; anı yazarken günlük, mektup, fotoğraf vb. unsurlardan yararlanabilir.
* Anılar, bir dönemin özelliklerini yansıttığı için tarih bilimine kaynaklık eder.

Not: Anı ve otobiyografiyi karıştırmamak için otobiyografilerin daha geniş bir zaman dilimini; anıların ise belirli bir olay ya da dönemi yansıttığı unutulmamalıdır.

7. Gezi Yazısı

Yazarın gezip gördüğü yerleri ve o yerlerle ilgili izlenimlerini gerçeklere bağlı kalarak aktardığı metin türlerine **gezi yazısı (seyahatname)** denir.

Gezi yazısının Özellikleri

* Gezi yazısında amaç, gezilip görülen yerlere ilişkin bilgi vermek ve insanların yaşayış biçimini tanıtmaktır.
* Gezilip görülen yerlerin kültürü, doğal güzellikleri ve tarihi ile ilgili bilgi verilebilir.
* Gezi yazarı, bir yerle ilgili gözlemlerini ve izlenimlerini aktaracağı için iyi bir gözlemci olmalıdır.
* Gezi yazıları; gerçekleri yansıttığı için tarih, coğrafya, toplum bilimi gibi bilim dallarına kaynaklık eder.

Not: Türk edebiyatında en önemli gezi yazısı, Evliya Çelebi'nin "**Seyahatname**"sidir.

8. Haber Yazısı

Birtakım olayları topluma duyurma amacıyla yazılan metin türlerine **haber** denir.

Haber yazısının Özellikleri

* 5N1K sorularına cevap verecek biçimde yazılır.
* Nesnel bir tutum izlenir.
* Gazete ve dergilerde yayımlanır.
* İlgi çekici, açık ve anlaşılır bir nitelikte yazılır.

Not: Rapor ve tutanak da bilgilendirici metinler arasındadır. Rapor, herhangi bir konunun incelenmesi sonucu elde edilen verileri bildirmek üzere yazılır. Tutanak ise bir toplantıda söylenen sözleri, bir olayın meydana geliş biçimini ve sonuçlarını olduğu gibi yansıtır.

ADNAN BARAN ÖNER

C. Şiir Bilgisi

Şiir Nedir?

Duygu, hayal ve düşüncelerin bir düzene bağlı olarak, çekici bir dil ve ahenkli mısralar içinde aktarılmasına **şiir** denir. Şiir, bir ana duygu etrafında örgülenir. Diğer türler gibi şiir de bir plana sahiptir. Ancak her ölçülü ve kafiyeli metin, şiir değildir. Şiirde "duygu" temel unsurdur ama duygunun dışında "düşünce" ve "hayal" de vardır. Şiirde "sanat" öğesi ağır basar. Bu bakımdan şiirde sözcük seçimi öne çıkar. Aslında şiir, sözcüklerin ahenk oluşturacak şekilde bir araya getirilmesinden oluşur.

Şiir yazana **şair** denir. Halk şiiri yazan ve bunu çalıp söyleyene de **ozan** denir. Günümüzde ise şair yerine ozan sözü de kullanılmaktadır.

Her şiirin bir başlığı vardır. Başlığın, şiirde anlatılanlarla uyumla olması gerekir. Şiirde her bir satıra **dize (mısra)** denir. Şiiri yazarken her dizenin başındaki harf büyük harfle yazılır.

Dört dizelik kümelere **kıta (dörtlük)** denir. İki dizeden oluşan kümelere de **beyit** adı verilir.

Şiiri, düz yazıdan ayıran **ölçü, kafiye, uyak şeması** gibi ahenk unsurları vardır.

Kafiye (Uyak) : Şiirde ahenk oluşturmak için dize sonlarındaki sözcüklerde görülen ses benzerliğidir. Seslerin uyak oluşturabilmesi için anlam ve görev bakımından farklı olması gerekir.

Bursa'da bir eski cami avlusu,
Küçük şadırvanda şakırdayan su;
Orhan zamanında kalma bir duvar...
Onunla bir yaşta ihtiyar çınar

Redif : Dize sonlarında tekrar edilen söylenişleri ve anlamları aynı sözcük ya da sözcük grupları ile görevleri aynı eklere redif denir.

Dost dost diye nicesine sarıldım
Benim sâdık yârim kara toprak**tır**
Cümleler Beyhude dolandım boşa yoruldum
Benim sâdık yârim kara toprak**tır**

B. Şiir Türleri

Her şiirin belli bir konusu, üslubu vardır. Kimi aşk, ayrılık konusunu işler, kimi okura bir bilgiyi özlü bir şekilde verir, kimi ise birini eleştirir. İşte şiirlerin bunlara göre sınıflandırılması şiir türlerini ortaya koyar. Bunlar Yunanca'daki adlarıyla adlandırılır: Lirik, Epik, Didaktik, Pastoral, Satirik. Tanzimat'tan sonra oluşan bu adlandırmadan önce Türk şiiri, nazım şekillerine göre sınıflandırılırdı: Gazel, Kaside, Şarkı, Koşma, Destan, Varsağı, Mani, Ağıt vb.

ADNAN BARAN ÖNER

1. Lirik Şiir (Duygusal Şiir)

İçten gelen heyecanları coşkulu bir dille anlatan duygusal şiirlere **lirik şiir** denir. Bu şiirlerde "sevgi, özlem, ayrılık" gibi konular işlenir.

Nasıl acıkırsa susarsa insan

Öyle sevdim bir memleket kızını

Bir şey bu aşkın artırdı hızını

Aramıza dağlar deryalar koyan

2. Epik Şiir (Destansal Şiir)

Kahramanlık, yiğitlik, savaş konularını işleyen ya da tarihsel bir olayı coşkulu bir anlatımla işleyen şiirlere **epik şiir** denir.

Bizdik o hücumun aşkıyla kanatlı

Bizdik o sabah ilk atılan saf ta yüz atlı

Uçtuk Mohaç ufkunda görünmek hevesiyle

Canlandı o meşhur ova at kişnemesiyle

3. Didaktik Şiir (Öğretici Şiir)

Belli bir düşünceyi kabul ettirmek veya belli bir konuda öğüt, bilgi vermek, ahlaki bir ders çıkarmak için yazılan öğretici şiirlere **didaktik şiir** denir.

Piknik, gezi yaparken
Çöp bırakma geride
Çayırlarda yürürken
Zarar verme çiçeğe

4. Pastoral Şiir (Doğa Şiiri)

Doğa güzelliklerini; orman, yayla, dağ, köy ve çoban yaşamını ve bu hayata duyulan özlemi ifade eden şiir türüne **pastoral şiir** denir.

Gümüş bir dumanla kapandı her yer
Yer ve gök bu akşam yayla dumanı
Sürüler, çeşmeler, sarı çiçekler
Beyaz kar, yeşil çam, yayla dumanı

5. Satirik Şiir (Yergi Şiiri)

Toplum hayatındaki aksayan yönlerin, düzensizliklerin; insanların çeşitli konulardaki beceriksizliklerinin ve zayıflıklarının anlatıldığı yergi şiirlerine **satirik şiir** denir. Bu şiir türü, Halk edebiyatında "taşlama"; Divan edebiyatında "hicviye"; günümüz edebiyatında ise "yergi" adıyla bilinir.

Ormanda büyüyen adam azgın
Çarşıda pazarda insan beğenmez
Medrese kaçkın softa bozgunu
Selam vermek için insan beğenmez

ADNAN BARAN ÖNER

a. Şiirde Ana Duygu

Bir şiirde yada edebi bir eserde ki işlenen ana fikri değil eserin okuyucuya hissettirmeye çalıştığı duygudur. Ana fikir ile ana duygu arasında büyük bir fark vardır. Ana fikir eserde işlenen temel düşünce ana duygu bir serde işlenen duygular ve hislerdir.

Ana duygu didaktik amaç taşıyan fikri zemini ortaya koyar . Ana fikir ise öğreti amacı olmayan , bu nedenle de didaktik eserlerde nadiren bulunan bir konudur.

Ana duygu eser vasıtası ile okuyucuya hissettirilmek istenen , onların benliğinde uyandırlmaya çalışılan, eserin öne çıkardığı acımak, ayrılık üzüntüsü, vicdanın rahatsız olması, kin gibi duygulardır. Aana duygu bir eserde yazının özünü teşkil eden ana fikirin de oluşmasını sağlayan hareket noktası haline gelebilir.Bu tip edebi eserlerde ana duygu , ana tema haline gelmiş olur.

b. Söz Sanatları

1. Konuşturma (İntak)

İnsan dışındaki varlıkları konuşturma, onların ağzından söz söyleme sanatına **konuşturma (intak)** denir.

Konuşturma, genellikle kişileştirme sanatı ile birlikte kullanılır. Kişileştirme ile insan özelliği kazandırılan varlıklar, konuşturulduğu zaman konuşturma sanatı yapılmış olur.

"Bir dala konmuştu karga cenaptan
Ağzında bir parça peynir vardı
Sayın tilki kokuyu almış olmalı
Ona nağme yapmaya başladı
Ooo Karga Cenapları, merhaba
Ne kadar güzelsiniz, ne kadar şirinsiniz
Gözüm kör olsun yalanım varsa
Tüyleriniz gibiyse sesiniz
Sultanı sayılırsınız bu ormanın"
Keyfinden aklı başından gitti Bay Karganın
Göstermek için güzel sesini
Açınca ağzını düşürdü nevalesini"

2. Karşıtlık (Tezat)

Birbirine karşıt olan durum, kavram ve fikirlerin bir arada kullanılmasına **karşıtlık (zıtlık)** denir.

Gülen çehremi görüp
Sanmayın beni **bahtiyar**dır.
Her kahkahanın içinde
Bir damla **gözyaşı** vardır.

a. Şiirde Ana Duygu

ADNAN BARAN ÖNER

Bir şiirde yada edebi bir eserde ki işlenen ana fikri değil eserin okuyucuya hissettirmeye çalıştığı duygudur. Ana fikir ile ana duygu arasında büyük bir fark vardır. Ana fikir eserde işlenen temel düşünce ana duygu bir serde işlenen duygular ve hislerdir.

Ana duygu didaktik amaç taşıyan fikri zemini ortaya koyar . Ana fikir ise öğreti amacı olmayan , bu nedenle de didaktik eserlerde nadiren bulunan bir konudur.

Ana duygu eser vasıtası ile okuyucuya hissettirilmek istenen , onların benliğinde uyandırlmaya çalışılan, eserin öne çıkardığı acımak, ayrılık üzüntüsü, vicdanın rahatsız olması, kin gibi duygulardır. Aana duygu bir eserde yazının özünü teşkil eden ana fikirin de oluşmasını sağlayan hareket noktası haline gelebilir.Bu tip edebi eserlerde ana duygu , ana tema haline gelmiş olur.

b. Söz Sanatları

1. Konuşturma (İntak)

İnsan dışındaki varlıkları konuşturma, onların ağzından söz söyleme sanatına **konuşturma (intak)** denir.

Konuşturma, genellikle kişileştirme sanatı ile birlikte kullanılır. Kişileştirme ile insan özelliği kazandırılan varlıklar, konuşturulduğu zaman konuşturma sanatı yapılmış olur.

"Bir dala konmuştu karga cenaptan
Ağzında bir parça peynir vardı
Sayın tilki kokuyu almış olmalı
Ona nağme yapmaya başladı
Ooo Karga Cenapları, merhaba
Ne kadar güzelsiniz, ne kadar şirinsiniz
Gözüm kör olsun yalanım varsa
Tüyleriniz gibiyse sesiniz
Sultanı sayılırsınız bu ormanın"
Keyfinden aklı başından gitti Bay Kargamın
Göstermek için güzel sesini
Açınca ağzını düşürdü nevalesini"

2. Karşıtlık (Tezat)

Birbirine karşıt olan durum, kavram ve fikirlerin bir arada kullanılmasına **karşıtlık (zıtlık)** denir.

Gülen çehremi görüp
Sanmayın beni **bahtiyar**dır.
Her kahkahanın içinde
Bir damla **gözyaşı** vardır.

ADNAN BARAN ÖNER

c. Şiirin Şekil Özellikleri

Kafiye (Uyak) Çeşitleri

1. Yarım Kafiye (Yarım Uyak)

Dize sonlarında bulunan sözcüklerdeki tek ses benzerliğine **yarım uyak** denir.

Ve deniz aynı deniz — Ben çektiğim kimler çeker
O gülüşten eser yok yalnız — Gözlerim kanlı yaş döker

} "k" sesi yarım kafiye, "er" rediftir.

2. Tam Kafiye (Tam Uyak)

Dize sonlarında bulunan sözcüklerdeki iki ses benzerliğine **tam uyak** denir.

Söğüt giz fısıldar sayıklar meşe
Ayık düş görür her bucak, her köşe

3. Zengin Kafiye (Zengin Uyak)

Dize sonlarında bulunan sözcüklerdeki üç veya daha fazla ses benzerliğine **zengin uyak** denir.

Ne hoştur kırlarda yazın uyan**mak**
Bulutlar ufukta beyaz bir yu**mak**

4. Cinaslı Kafiye (Cinaslı Uyak)

Dize sonlarında yazılışları aynı, anlamları farklı olan sözcükler cinaslı uyak oluşturur.

Niçin kondun a bülbül
Kapımdaki **asmaya**
Ben yarimden vazgeçmem
Götürseler **asmaya**

3. Redif

Dize sonlarındaki yazılışları, görevleri ve anlamları aynı olan ek, sözcük ya da sözcük gruplarına **redif** denir. Redif, sadece eklerden oluşmaz. Hem ek hem sözcükten, hatta sözcük gruplarından da oluşabilir.

Açılmış çiçektir her **gülen dudak**
Kılıfta tomurcuk zor **gülen dudak**

İyi doğru sözler **onda**
Şefkat dolu gözler **onda**

4. Kafiye Şeması (Uyak Düzeni / Kafiye Örgüsü)

Kafiye düzeni şiirin biçimsel bir özelliğidir. Kafiye düzeni (örgüsü), dizelerin sonlarına bakılarak çıkarılır.

Kafiye örgüsünün, mısraların son seslerindeki düzene göre çeşitleri vardır.

ADNAN BARAN ÖNER

1. Düz Kafiye (Düz Uyak)

*Bir dörtlükte bütün dizelerin ya da ilk üç dizenin veya birinci dizeyle ikinci, üçüncü dizeyle dördüncü dizenin kafiyeli oluşuna **düz uyak** denir, **"aaaa", "aaab", "aabb"** gibi.*

.....a	|	.....a	|	.....a
.....a	|	.....a	|	.....a
.....a	|	.....a	|	.....b
.....a	|	.....b	|	.....b

yaklar, çeşit çeşit kunduralar içinde (a)
Ayaklar, yarı çıplak, paçavralar içinde (a)
Ayaklar, odalarda, bir çift yavru güvercin (b)
Tutup avuca almak, okşayıp öpmek için (b)

2. Çapraz Kafiye (Çapraz Uyak)

*Dörtlüğün birinci ve üçüncü dizeleri ile ikinci ve dördüncü dizelerinin kendi aralarında kafiyelenmesine **çapraz uyak** denir.*

.....a
.....b
.....a
.....b

Bir garip rüya rengiyle (a)
Uyumuş gibi her şekil (b)
Rüzgârda uçan tüy bile (a)
Benim kadar hafif değil (b)

3. Sarma Kafiye (Sarma Uyak)

*Dörtlüğün birinci ve dördüncü dizeleri ile ikinci ve üçüncü dizelerinin kendi arasında kafiyeli olmasına **sarma kafiye** denir.*

.....a
.....b
.....b
.....a

Her dakika biraz daha kırılan (a)
Kalbim parçalanmış, yazık, içimde (b)
Artık ızdırap yok, artık içimde (b)
Çöreklenmeyecek her gün bir yılan (a)

ADNAN BARAN ÖNER

3. PARAGRAFTA ANLAM

Kelimeler cümleleri, cümleler paragrafları, paragraflar da yazıları oluşturur. Paragraf bir yazının küçültülmüş bir örneğidir. Bu yönüyle yapı bakımından bir yazıya benzer. Nasıl yazıda giriş, gelişme, sonuç bölümleri varsa paragrafta da aynı bölümler vardır.

Her paragrafta bir düşünce savunulur. Paragrafın bir bütün oluşturabilmesi için cümlelerin de yapı ve anlam yönüyle bütünlük oluşturması gerekir. Paragraftaki düşünceler hem kendi aralarında birbirine bağlı hem de ana düşünceye bağlıdır.

1. Paragrafta Konu

Bir anlatımda üzerinde durulan, ele alınan herhangi bir olay, sorun, durum vb. konuyu oluşturur. Konu düşüncelerin, özellikle ana düşüncenin ortaya konması için bir araçtır. Konu, genellikle giriş bölümünde, bazen tüm paragrafa yayılmış durumda bulunur. Konuyu bulmak için "Bu parçada üzerinde durulan nedir?" sorusuna yanıt aranmalıdır.

*** Herkes lider olamaz. Kitleleri peşinden sürükleyip götürebilmek için birçok olumlu niteliğin bir kişide toplanması gerekir. Bilgi, çalışkanlık, disiplin, karizma, iyi hitabet, güçlü sezgiler... Bu nitelikler de yetmez. Ayrıca lider çok okumalı, çok çalışmalıdır. Toplum için fedakârlıkta bulunmalıdır."**

Parçada "lider"den söz edildiğini görüyoruz. Yalnız, "lider" çok geniş kapsamlı bir söz. Acaba parçada "lider" hangi yönden sınırlandırılmış?

Paragrafta "çalışkanlık, disiplin, iyi hitabet" gibi özelliklerden söz edilmiş. Bu özellikleri taşıyan kişilerin lider olabileceği belirtilmiş. O hâlde parçada "liderin özellikleri" üzerinde durulmuş. İşte konuyu bulmuş olduk: Liderin özellikleri.

2. paragrafın Yapısı

Her paragraf bir düşünce birimi olduğu için düşüncelerin ifade edilmesi bir sıra izler. Bir paragraf buna göre giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşur.

A. Giriş Bölümü

Genellikle bir veya iki cümledir. Bu bölümde konu veya konuya bakış açısı bulunur. Dil ve düşünce yönüyle kendinden önce bir cümleye bağlı değildir. Bu nedenle "ama, fakat, çünkü, örneğin" gibi bağlayıcı ögelerle başlamaz.

B. Gelişme Bölümü

Konuyla ilgili ayrıntıların yer aldığı bölümdür. Ana düşünceyi çeşitli yönlerden açıklayan, destekleyen yardımcı düşünceleri içerir. Örnekleme, karşılaştırma, tanık gösterme, benzetme gibi düşünceyi geliştirme yollarına daha çok gelişme cümlelerinde yer verilir. Dil ve düşünce yönüyle hem giriş cümlesine hem de birbirlerine bağlıdır.

C. Sonuç Bölümü

Paragrafın genelinde anlatılanların sonuca bağlandığı, toplandığı cümlelerdir. Dil ve düşünce yönünden önceki cümlelere bağlıdır. "Demek ki, kısaca, özetle" gibi bağlayıcı sözcüklerle başlayabilir.

ADNAN BARAN ÖNER

* **Günlük yaşamımızda kullandığımız birçok madde sağlığımızı tehdit ediyor.** Öyle ki soluduğumuz havadan, yediğimiz yemeklerden bile vücudumuza bol miktarda zehirli kimyasal maddeler giriyor. Arabaların egzozlarından çıkan dumanlar, bacalardan havaya karışan yakıt dumanları da zehirli maddelerle dolu. Sadece dışarısı mı? Evde de zehirli maddelerle çevrilmiş durumdayız. Evlerde kullandığımız böcek öldürücü ilaçlar, temizlik maddeleri vücudumuzu zehirleyen maddelerden sadece ikisi. Bu yüzden sağlıklı kalabilmek için yaşamımıza, yiyip içtiklerimize dikkat etmeli, sağlığımızın kıymetini bilmeliyiz."

Yukarıdaki paragrafta **koyu yazılmış kısım "giriş"**, altı çizili kısım "sonuç", geri kalan kısım ise paragrafın "gelişme" bölümüdür.

3. Anahtar Kelimeler

Bir cümlenin veya sözün yansıtmak istediği anlam için en büyük ipucunu veren ana kavram veya kelimeye **anahtar kelime** denir.

* "Okuyarak olayların ve gelişmelerin iç yüzünü öğrenen bir kişi, öncelikle kendine olan güvenini artırır. Bu ise aynı zamanda düşünce ufkunu geliştirip geniş bir görüş açısı sağlayarak olayları inceleme yeteneği kazandırır. Ayrıca okuyan kişiler çok okumanın beraberinde getirdiği zengin kelime dağarcığına sahip oldukları için, etkileyici ve güzel konuşarak hitap ettikleri kişilerde etki de uyandırırlar."

4. Paragrafta Ana Fikir

Okuyucuya verilmek istenen mesajdır. Şiir için de aynı durum söz konusudur. Paragrafta ana fikrin temel özellikleri şunlardır:

* Verilmek istenen mesajı kapsar.
* Metinden çıkarılması gereken derstir.
* "Bu metin hangi amaçla yazılmıştır?", "Okuyucuya verilmek istenen mesaj nedir?" soruları metnin ana fikrini verir.

Paragrafta ana fikirle ilgili başlıca soru kalıpları da şu şekildedir:

* Metnin/şiirin ana fikri (ana düşünce, ana duygu, tema) aşağıdakilerden hangisidir?
* Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?
* Şiirin ana duygusu (teması) aşağıdakilerden hangisidir?
* Bu parçada hangi özellik vurgulanmıştır?

Türk milletini şiirsiz düşünemeyiz. O, asırlar boyu şiirle düşünmüş, şiirle konuşmuştur. Kahramanlıklarını şiirle ifade etmiş; üzüntülerini, sevinçlerini şiirle dile getirmiştir. Analar, çocuklarını şiirle avutmuş, şiirle uyutmuştur. Ölenlerin arkasından şiirle ağlanmıştır. Sözün özü, Türk milleti şiir zevki olan ve şiire yatkın bir millettir."

5. Paragrafta Başlık

Paragrafta anlatılanları en iyi özetleyen sözcük ya da sözcük grubudur. Şiir için de aynı durum söz konusudur. Paragrafta başlığın temel özellikleri şunlardır:

* Paragrafın tamamını kapsar.
* Paragrafın konusu ve ana fikri ile bağlantılıdır.
* İlgi çekici ve düşündürücüdür.

ADNAN BARANÖNER

Paragrafta başlıkla ilgili başlıca soru kalıpları da şu şekildedir:

* Bu şiirin başlığı aşağıdakilerden hangisi olabilir?
* Bu metne en uygun başlık aşağıdakilerden hangisidir?

Çocuklar doğar.
Dünyaya bakar,
Sevimli mi sevimli
Yürüdükçe,
Yol yordam öğrenir.
Uçtukça uçar.
Koştukça bir ceylan gibi"

6. Paragrafta yardımcı Düşünceler

Parçada ana düşünce ortaya konurken bu düşünceyi açıklayıcı ve destekleyici nitelikte başka düşüncelerden yararlanılır. İşte parçada ana düşünceye zemin oluşturan bu düşüncelere **yardımcı düşünce** denir.

Yardımcı düşünceler;

* Parçada sayı olarak birden fazladır.
* Parçayı tam olarak kapsamaz.
* Ana düşüncenin sınırlarını çizer.
* Ana düşüncenin anlaşılmasını sağlayıcı niteliktedir.

Dört ayaklı bir sandalye düşünün. Bu ayaklardan hiçbiri tek başına bir sandalyeyi oluşturmaz. Ancak dördü bir araya geldiğinde sandalye oluşur ve kullanılır duruma gelir. İşte parçadaki yardımcı düşüncelerin her biri, sandalyenin ayaklarından biri gibidir ve bunlar ana düşünceyi ayakta tutar.

ADNAN BARAN ÖNER

NOKTALAMA İŞARETLERİ

NOKTA (.)

* Cümlenin sonuna konur.
"Çocuklar bahçede oynuyor."

* Kısaltmaların sonuna konur.
"Dr. Ayhan Bey tanıdığımızdır." (doktor)

* Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur. (-ıncı, -inci anlamında)
"Yarışmada 1. olmuş." (birinci)

* Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.
"Yazar, 10.10.1973 tarihinde doğmuş."

*Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.
"Okulumuz sabah saat 08.30'da açılıyor.

NOKTALI VİRGÜL (;)

* Cümle içinde virgülle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur.
"Bu bölgede genellikle erkek çocuklara Ali, Tuğrul, Cem; kız çocuklara ise Fatma, Aynur, Demet adları verilir."

* Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.
"Eşek ölür, semeri kalır; insan ölür eseri kalır."

* Virgülle ayrılmış örnekleri farklı örneklerden ayırmak için konur.
"Türkiye, Almanya; Ankara, Paris."

* Kendilerinden önceki cümleyle ilgi kuran "ancak, yalnız, fakat, lâkin, çünkü, yoksa, bundan dolayı, sonuç olarak, bununla birlikte, öyleyse" vb. bağlaçlarından önce konur.
"Dün seni kütüphanede çok bekledim; ama gelmedin."

VİRGÜL (,)

* Eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur.
"Rıfkı akıllı, çalışkan, terbiyeli bir öğrencidir." (sıfatların arasına)
"Çantasına kitabını, defterini, kalemini özenle yerleştirdi." (nesnelerin arasında)

* Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.
"Ülkemi seviyorum, insanlarını tanıyorum, kendimi biliyorum."

* Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur.
"Arkadaşları, yarın yazılımız var!"

* Bir kelimenin kendisinden sonra gelen kelime veya kelime gruplarıyla yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek için konur.
"Genç, doktorlar yardım istedi."

ADNAN BARAN ÖNER

* Cümlede ara sözlerin başına ve sonuna konur.

"Yazar, Ömer Seyfettin, sade bir Türkçe ile yazmıştır."

* Özne ile yüklem arasına başka ögeler girmişse özneden sonra kullanılır.

"Kitap, kültürel birimi nesillerden nesillere aktarmak çok önemli bir köprü görevindedir."

* Bir durum, düşünce veya soruya kabul veya reddetmek için kullanılan "evet, hayır" gibi sözcüklerden sonra kullanılır.

"Evet, bu kitabı ben yazdım."

İKİ NOKTA (:)

* Kendisinden sonra örnek verilecek cümlenin sonuna konur.

"Anlatılanlardan şunu anladım: Sanat topluma geliştirir."

* Kendisinden sonra açıklama yapılacak cümlenin sonuna konur.

* Doğrudan yapılan aktarmalarda, aktarılan söz ya da yazıdan önce konur.

Öğretmenimiz: "Planlı çalışanlar başarılı olur." dedi.

* İki noktadan sonraki açıklama bağımsız bir cümle ise, bu cümlenin ilk harfi büyük; iki noktadan sonraki açıklama tek tek örneklerden oluşursa, ilk harf küçük olur.

"Bahçede tür tür çiçekler vardı; gül, karanfil, lâle, menekşe..."

Babam: "Ödevlerini yapmadan uyumayın." dedi

ÜNLEM İŞARETİ (!)

* Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümlelerin sonuna konur.

"Yeter, susun artık!"

"Allah Allah!" Nerede çocuk?

* Hitapların ve seslenmelerin sonuna gelir."

"Ey Türk Gençliği!"

* Parantez içindeki ünlem (!) işareti söylenilene inanılmadığı, alay edildiği anlamını verir.

"Rıfkı, sınıfın en akıllı (!) öğrencisidir."

UZUN ÇİZGİ (—)

* Yazıda satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır.

– Bu araba senin mi?

– Evet!

– Niçin buraya bıraktın?

– Başka yer bulamadım...

ADNAN BARAN ÖNER

SORU İŞARETİ (?)

* Soru bildiren cümle veya sözlerin sonuna konur.

"Bu şiiri kim yazmış?"

* Bilinmeyen yer, tarih, vb. durumlar için kullanılır.

"Yunus Emre (? – 1320) dilimizi çok iyi kullanırdı." (Doğumu bilinmiyor anlamındadır.)

* Soru cümlesi veya ifadesi olmadığı hâlde soru anlamını taşıyan ifadelerden sonra da soru işareti konur.

"Adınız?"

"Doğum yeriniz?"

* Bir bilginin süpheyle karşılandığı veya kesin olmadığı durumlarda soru işareti parantez (ayraç) içinde kullanılır.

"1496 (?) yılında doğan sanatçı birçok eser vermiştir."

KISA ÇİZGİ (_)

* Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur.

"Kitap okumanın değerini bilmeyen ulusların ileri gitmesi olanaksızdır."

* Cümlede ara sözleri ve ana cümleleri ayırmak için kullanılır.

"Bu filmi – film seyretmeyi çok severim – geçen yıl izlemiştim."

* Fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılır.Kelimelerin kökleri, gövdeleri ve eklerini birbirinden ayırmak için kullanılır:

gitmek - git bak - ış - ın

-den, -ki, -lık...

* İki kelime arasında "ve, ile" anlamında ya da gruplarına göreviyle kullanılır.

"Eser 1923 – 1938 arasındaki siyasal yaşamımızı anlatıyor."

"Türk ile Azerbaycan ilişkileri gelişiyor."

TIRNAK İŞARETİ (" ")

* Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içinde yazılır.

Atatürk öğretmenlere:

"Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır." dedi.

* Özel olarak belirtilmek istenen (vurgulanan) sözler tırnak içine alınır.

"Ülkemizde "çevre" konusunda yetişen duyarlı olan kişi pek az."

* Tırnak içine alınan başlıklardan sonra kesme işareti kullanılmaz.

"Nutuk"u okudunuz mu?

ADNAN BARAN ÖNER

YAY AYRAÇ (PARANTEZ) (( ))

* Yazının veya sözün aslında olmayıp, sonradan eklenmiş, açıklayıcı kelimeleri, söz gruplarını, sözün söylendiği anda olup biteni belirtmek için kullanılır.

"Bu kitabı (Nutuk) herkes okumalı."

* Tiyatro eserlerinde konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak için kullanılır.

Adam: (Hafif gülümseyerek) Beni duymadın mı?

Kadın: (Dikkate almıyormuş gibi davranak) Ne dediniz?

* Alıntıların aktarıldığı eseri veya yazarı göstermek için kullanılır.

"Cumhuriyet fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister."

KESME İŞARETİ (')

* Özel isimlere getirilen çekim eklerini ayırmak için kullanılır.

"Atatürk'ün Türkiye'si çok gelişti."

* Özel isimlere getirilen yapım ekleri kesme işaretiyle ayrılmaz.

"İzmirliler bu olaya çok sevinmişti."

* Kısaltmalara getirilen ekler kesme işaretiyle ayrılır.

"23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılışı yapıldı."

* Bir harf veya ekten sonra gelen ekleri ayırmada kullanılır.

"Alfabemizde u'dan önce t harfi vardır."

* m(metre), l(litre), km(kilometre) gibi kısaltmalardan sonra kesme işareti kullanılmaz.

"Yüz kg. lık yükü taşıdı."

* Sayılara getirilen ekleri ayırmak için konur.

"Şirketimizin 50. yılıncı kutladık."

* Özellikle belirtilmek ve gösterilmek istenen harf veya kelimeden sonra kesme işareti getirilir.

"Bağlaç olan ile'nin yerine ve getirilebilir."

DÜZELTME İŞARETİ

* Yazılışları bir, anlamları ve okunuşları ayrı olan kelimeleri ayırt etmek, inceltmek ve okunuşları uzun olan ünlülerin üzerine düzeltme işareti konur.

adem (yokluk) , adet (sayı) , alem (bayrak) hal (pazar yeri) ,âdem (insan)
âdet (gelenek, alışkanlık) âlem (evren) hâl (durum)

* Yabancı dillerden Türkçe'mize giren birtakım kelime ve eklerde "g, k, l" ünsüzlerinin ince okunduğunu göstermek için bu ünsüzlerden sonra gelen "a ve u" sesleri üzerine düzeltme işareti konur. Hangi harfin üzerine konursa o harfi ve o harften önceki harfi ince okutur.

"hikâye, dükkân, kâğıt, kâr, ahlâk, hilâl, üslûp, istiklâl, lâle, felâket, rüzgâr..."

ADNAN BARAN ÖNER

EĞİK ÇİZGİ (/)

* Yan yana yazılması gereken durumlarda mısraların arasına konur.

Memleket isterim /Yaşamak sevmek gibi gönülden olsun; /Olursa bir şikâyet ölümden olsun. (Cahit Sıtkı Tarancı).

- Sarı Zeybek şu dağlara yaslanır, / Yağmur ya-ğar silahları ıslanır. / Bir gün olur deli gönül uslanır, / Yazık olsun telli duru şamına, / Eğil bir bak mor cepkenin kanma... (Türkü)

* Adres yazarken apartman numarası ile daire numarası arasına ve semt ile şehir arasına konur.

Laleli Sokak, 5/10 Kavaklıdere/ANKARA

* Bir yazıda sözcüğün her iki anlama da gelebileceğini vurgulamak için kullanılır.

Diyelim bazılarını da analar babalar bağırlarına basmışlardı, ama, ortada dönen para / sızlık göz önündeydi.
(Nezihe Meriç)

* Bir sözcüğün anlamının hangi bağlamda kullanıldığını netleştirmek için kullanılır.

Edebiyatta/Şiirde Sembol kullanımı Öykü! Anlatı bütünlüğü (Kemal Özmen)

* Dil bilgisinde eklerin farklı biçimlerini göstermek için kullanılır.

-a/-e, -an /-en, -lık /-lik, -madan /-meden.

* İngilizce-Türkçe veya başka dillerden Türkçeye çeviri yapıldığında kullanılır.

Edebiyat Fakültesi Dergisi/Journal of Faculty of Letters

* Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

18/11/1969, 15/IX/1994.

* Genel Ağ adreslerinde kullanılır.

https://www.cokbilgi.com

* Matematikte bölme işareti olarak kullanılır.

70/2=35

ADNAN BARAN ÖNER

Yazım Kuralları

Yazım kuralları, bir dili kullanırken yazıda ve söyleyişte kişiden kişiye farklı anlamlar oluşmaması için belirlenen ve herkes tarafından benimsenen kurallardır.
Dilimizi güzel kullanmak, söylemek istediklerimizi iyi anlatabilmek için yazım (imlâ) kurallarını bilmemiz gerekmektedir. Bu, bize sadece sınavlarda değil, günlük hayatta da kolaylık sağlayacaktır. Çünkü ömrümüz yazılarla iç içe geçmektedir.

1. BÜYÜK HARFLERİN KULLANILDIĞI YERLER

1. Cümleler büyük harfle başlar.
Elindeki kitabı bize tanıttı.
Kapıyı altmış yaşlarında bir teyze açtı.

2. Cümle içinde başkasından aktarılan ve tırnak içine alınan cümleler büyük harfle başlar.
Babam kardeşime seslendi: "Ayşe, gelirken bıçakla çatal da getir!
Sabri Bey: "Sabah erkenden yola çıkalım." dedi.

3. İki noktadan sonra gelen cümleler büyük harfle başlar. Ancak iki noktadan sonra cümle niteliğinde olmayan örnekler sıralandığında bu örnekler büyük harfle başlamaz.
Size tavsiyem şu: Her zaman düzenli çalışın.
Rafta ne yok ki: konserveler, şekerler, kutular...

4.Dizeler genellikle büyük harfle başlar.
Vurulup tertemiz alnından, uzanmış yatıyor.
Bir hilâl uğruna, ya Râb, ne güneşler batıyor!

5. Özel adlar büyük harfle başlar.
Kişi adları ve soyadları büyük harfle başlar.
Ömer Seyfettin, Nazım Hikmet, Necip Fazıl Kısakürek...
Bu şiir Mehmet Akif Ersoy'a aittir.

6. Takma adlar da büyük harfle başlar.
Avni (Fatih Sultan Mehmet), Demirtaş (Ziya Gökalp)

7. Kişi adlarından önce ve sonra gelen saygı sözleri, unvanlar, lakaplar, meslek ve rütbe adları büyük harfle başlar.
Kadı Mehmet Efendi, Avukat Mustafa, Zeynep Hanım...
Dün gece Yüzbaşı Hakan, askerlere tatbikat yaptırdı.

8. Hayvanlara verilen özel adlar büyük harfle başlar.
Gofret, Çomar, Zeytin, Karabaş, Sarıkız...
Yabancı birinin kendisine yaklaştığını gören Çakır havlamaya başladı.

9. Akrabalık bildiren sözcükler büyük harfle başlamaz.
Burcu abla, Nesrin teyze, Nilgün hala...
Osman dayım bugün bize gelecekmiş.

10. Akrabalık bildiren sözcükler başa geldiğinde veya lakap yerine kullanıldığında büyük harfle başlar.
Nene Hatun, Müslüm Baba, Susuz Dede...
Bugün Susuz Dede'yi ziyarete gittik.

11. Hitap kelimeleri büyük harfle başlar.
Sevgili Öğrenciler, Değerli Kardeşim...

ADNAN BARAN ÖNER

12. Saygı bildiren sözlerden sonra gelen ve makam, mevki, unvan bildiren kelimeler büyük harfle başlar.

Sayın Bakan, Değerli Öğretmenim...

13. Cümle içinde özel adın yerine kullanılan makam veya unvan sözleri büyük harfle başlar.

Uzak Doğu'dan gelen heyeti Vali, makamında kabul etti.

14. Millet, boy, oymak adları büyük harfle başlar.

Türk, Alman, İngiliz, Özbek...

Beni Türk hekimlerine emanet ediniz. (M.Kemal Atatürk)

15. Dil ve Lehçe adları büyük harfle başlar.

Türkçe, Almanca, İngilizce...

Her cumartesi İngilizce kursuna gidiyorum.

16. Devlet adları büyük harfle başlar.

Türkiye Cumhuriyeti, Azerbaycan, Amerika Birleşik Devletleri, Suudi Arabistan...

Bu yıl ülkemize en çok turist Almanya'dan gelmiş.

17. Din ve mezhep adları ile bunların mensuplarını bildiren sözcükler büyük harfle başlar.

Müslümanlık, Müslüman; Hristiyanlık, Hristiyan; Musevilik, Musevi; Budizm, Budist; Hanefilik, Hanefi...

Ünlü bir manken, evlendikten sonra din değiştirerek Hristiyan oldu.

18. Din ve mitoloji ile ilgili özel adlar büyük harfle başlar.

Tanrı, Allah, İlah, Cebrail, Zeus, Kibele...

İslam'a göre peygamberlere vahiy getirmek, Allah'ın emir ve yasaklarını bildirmekle vazîfeli melek Cebrail'dir.

NOT: "Tanrı, Allah, İlah" sözleri özel ad olarak kullanılmadıklarında küçük harfle başlar.

Eski Yunan tanrıları, müzik dünyasının ilahı.

19. Gezegen ve yıldız adları büyük harfle başlar.

Mars, Dünya, Güneş, Halley...

Güneş'in Dünya'ya uzaklığı 152.600.000 km'dir.

NOT: Dünya, güneş, ay sözcükleri gezegen anlamı dışında kullanıldığında küçük harfle başlar.

Güneş doğmaz oldu dünyama.

20. Yer adları (kıta, bölge, il, ilçe, köy, semt vb.) büyük harfle başlar.

Asya, İç Anadolu, Konya, Bahçelievler...

Avrupa kıtası bir yarımada şeklindedir.

NOT1: Yer-yön bildiren (doğu ,batı,güney, kuzey,orta...) sözcükler, tek başına ya da özel isimden sonra kullanıldıklarında küçük harfle,özel isimden önce kullanıldıklarında büyük harfle başlar.

Siz Doğu Anadolu'yu gördünüz mü?

Anadolu'nun doğusuna yılın ilk karı düştü.

NOT2: Mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak adlarında geçen "mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak" kelimeleri büyük harfle başlar.

Atatürk Bulvarı, Cumhuriyet Mahallesi, Kazım Karabekir Caddesi...

NOT3: Özel ada dâhil olmayıp tamlama kuran şehir, il, ilçe, belde, köy vb. sözler küçük harfle başlar.

Konya ili, Etimesgut ilçesi, Uzungöl beldesi, Darıca köyü...

ADNAN BARAN ÖNER

21. Yer adlarında ilk addan sonra gelen deniz, nehir, göl, dağ, boğaz vb. tür bildiren ikinci adlar büyük harfle başlar.

Ağrı Dağı, Çoruh Nehri, İstanbul Boğazı, Süveyş Kanalı, Avrupa Yakası, Van Gölü...

22. Saray, köşk, han, kale, köprü, kule, anıt vb." yapı adlarının bütün kelimeleri büyük harfle başlar.

İshakpaşa Sarayı, Çankaya Köşkü, Horozlu Han, Ankara Kalesi, Galata Köprüsü, Beyazıt Kulesi, Zafer Abidesi...

Galata Köprüsü bir hafta boyunca trafiğe kapatılmış.

23. Yer bildiren özel isimlerde kısaltmalı söyleyiş söz konusu olduğunda, yer adının ilk harfi büyük yazılır.

» Hisar'dan, Boğaz'dan, Köşk'e...

» Boğaz'ı seyretmenin keyfi bir başkadır.

24. Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her sözcüğü büyük harfle başlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Devlet Malzeme Ofisi, Millî Kütüphane, Çocuk Esirgeme Kurumu, Atatürk Orman Çiftliği, Çankaya Lisesi, Mavi Köşe Bakkaliyesi, Yeşilay Derneği, Emek İnşaat, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü...

Yapılan ihaleyi Yeşil İnşaat kazandı.

25. Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge adlarının her kelimesi büyük harfle başlar.

Medeni Kanun, Türk Bayrağı Tüzüğü, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği...

26. Kitap, dergi, gazete ve sanat eserlerinin (tablo, heykel, beste vb.) her sözcüğü büyük harfle başlar.

Nutuk, Safahat, Kendi Gök Kubbemiz, Sinekli Bakkal, Varlık, Resmî Gazete, Hürriyet, Milliyet, Zaman, Kaplumbağa Terbiyecisi, Leyla ile Mecnun, Saraydan Kız Kaçırma, Onuncu Yıl Marşı...

Törende Onuncu Yıl Marşı da okundu.

NOT1: **Özel ada dâhil olmayan "gazete, dergi, tablo vb." sözcükler büyük harfle başlamaz.**

Milliyet gazetesi, Türk Dili dergisi, Halı Dokuyan Kızlar tablosu

NOT2: **Kitap, makale, tiyatro eseri, kurum adı vb. özel adlarda yer alan kelimelerin ilk harfleri büyük yazıldığında "ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de" sözleriyle "mı, mi, mu, mü" soru eki küçük harfle yazılır. Özel adın tamamı büyük yazıldığındaysa bu sözler ve ekler büyük harfle yazılır.**

Mai ve Siyah, Suç ve Ceza, Leyla ile Mecnun, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı...

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI, SAVAŞ VE BARIŞ...

27. Tarihî olay, çağ ve dönem adları büyük harfle başlar.

İlk Çağ, Yükselme Devri, Millî Edebiyat Dönemi...

28. Ulusal, resmî ve dinî bayramlarla anma ve kutlama günlerinin adları büyük harfle başlar.

Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı, Ramazan Bayramı, Nevruz Bayramı, Miraç Kandili, Anneler Günü, 14 Mart Tıp Bayramı, Hıdırellez...

29. Kurultay, bilgi şöleni, çalıştay, açık oturum vb. toplantıların adlarında her kelimenin ilk harfi büyük yazılır.

Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Kitle İletişim Araçlarında Türkçenin Kullanımı Bilgi Şöleni...

30. Özel adlardan türetilen bütün kelimeler büyük harfle başlar.

Türklük, Türkçe, İstanbullu, Avrupalılaşmak...

Gezi boyunca Erzurumlu bir arkadaşımız bize eşlik etti.

ADEM BARAN ÖNER

NOT1 : Özel ad kendi anlam dışında yeni bir anlam kazanmışsa büyük harfle başlamaz.
hicaz (Türk müziğinde bir makam), donkişotluk (gereği yokken kahramanlık göstermeye kalkışma)...

NOT2 : Para birimleri büyük harfle başlamaz.
avro, dinar, dolar, lira, kuruş, liret...

NOT3: Özel adlar yerine kullanılan "o" zamiri cümle içinde büyük harfle yazılmaz.
Arkadaşımla konuşurken birden o geldi.

31. Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar.
29 Mayıs 1453 Salı günü, 29 Ekim 1923, 28 Aralık...
LGS 8 Haziran'da yapılacakmış.

NOT: Belirli bir tarihi belirtmeyen ay ve gün adları büyük harfle başlamaz.
LGS haziranda yapılacakmış.
Yangın çıkışı levhası

32. Tabela, levha ve levha niteliğindeki yazılarda geçen kelimeler büyük harfle başlar.
Giriş, Çıkış, Müdür, Vezne, Otobüs Durağı, Şehirler Arası Telefon, 3. Kat, 4. Sınıf, 1. Blok...

33. Kitap, bildiri, makale vb.nde ana başlıktaki kelimelerin tamamı, alt başlıktaki kelimelerin ise yalnızca ilk harfleri büyük olarak yazılır.
Kitap, dergi vb.nde bulunan resim, çizelge, tablo vb.nin altında yer alan açıklayıcı yazılar büyük harfle başlar. Açıklayıcı yazı, cümle niteliğinde değilse sonuna nokta konmaz.

2. SAYILARIN YAZIMI

1. Sayılar metin içerisinde yazıyla yazılır.
Üç ay sonra İzmir'e gideceğim.
Bu gelenek bin yıldır sürüyor.

2. Saat, para tutarı, ölçü, istatistik verilere ilişkin sayılarda rakam kullanılır.
Bugün okula saat 11.00'de gideceğiz.
Manavdan 5 kg soğan aldık.
NOT: Saat ve dakikalar metin içinde yazıyla da yazılabilir.
Saat dokuzu beş geçe...

3. Birden fazla sözcükten oluşan sayılar ayrı yazılır.
üç yüz altmış beş, bin iki yüz elli...
Bir yıl üç yüz altmış beş gündür.

4. Para ile ilgili işlemler ve senet, çek vb. ticarî belgelerde geçen sayılar bitişik yazılır. Buradaki amaç belgenin üzerinde sonradan değişiklik veya ekleme yapılamasını önlemektir.
» 675,53 (altıyüzyetmişbeşTL,otuzbeşKr)

5. Dört veya daha çok basamaklı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve aralarına nokta konur.
4.567, 328.197, 49.750.812, 4.250.310.500...
Türkiye'nin nüfusu 2012 yılı sonunda 75.627.384 kişiye ulaştı.

6. Dört veya daha çok basamaklı sayıların kolay okunabilmesi amacıyla içinde geçen "bin, milyon, milyar ve trilyon" sözleri harfle yazılabilir.
1 milyar 500 milyon kişi, 3 bin 255 kalem...
Türkiye'nin nüfusu 2012 yılı sonunda 75 milyon 627 bin 384 kişiye ulaştı.

ADNAN BARAN ÖNER

7. Sayılarda kesirler virgülle ayrılır.
4,56; 15,2

8. Sıra sayıları yazıyla ve rakamla gösterilebilir. Rakamla gösterilmesi durumunda ya rakamdan sonra bir nokta konur ya da rakamdan sonra kesme işareti konularak derece gösteren ek yazılır.
15., 56., XX.; 15'inci, 56'ncı

NOT1: Sıra sayıları ekle gösterildiklerinde rakamdan sonra sadece kesme işareti ve ek yazılır, ayrıca nokta konmaz.
8.'inci (yanlış) 8'inci (doğru), 2.'nci (yanlış) 2'nci (doğru)

NOT2 : Üleştirme sayıları rakamla değil yazıyla belirtilir.
8'er (yanlış) sekizer (doğru), 2'şer (yanlış) ikişer (doğru)

NOT3: Romen rakamları tarihî olaylarda, yüzyıllarda, hükümdar adlarında, tarihlerde ayların yazılışında, kitap ve dergi ciltlerinde, kitapların asıl bölümlerinden önceki sayfaların numaralandırılmasında, maddelerin sıralandırılmasında kullanılır.

3. BİRLEŞİK KELİMELERİN YAZIMI

A. BİTİŞİK YAZILAN BİRLEŞİK KELİMELER

1. Ses düşmesine uğrayan bileşik sözcükler bitişik yazılır.
cumartesi (cuma ertesi), nasıl (ne asıl), niçin (ne için), kaynana (kayın ana), birbiri (biri biri)...

2. "Et-" ve "ol-" yardımcı eylemleriyle birleşirken ses düşmesine veya ses türemesine uğrayan bileşik sözcükler bitişik yazılır.
kaybolmak (kayıp olmak), hissetmek (his etmek), emretmek (emir etmek), halletmek (hal etmek)...
Bütün gün kendinden bahsetti.

3. Sözcüklerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında benzetme yoluyla anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik sözcükler bitişik yazılır.
altınbaş (kavun), çakırkanat (ördek), karagöz (balık), yalıçapkını (kuş), kedigözü (lamba), aslanağzı (çiçek), kargaburnu (alet), tavukgöğsü (tatlı), narçiçeği (renk), camgöbeği (renk), alinazik (yemek), kavuniçi(renk)...
Üzerine narçiçeği bir gömlek giymişti.

4. "-a, -e, -ı, -i, -u, -ü" zarf-fiil ekleriyle "bilmek, vermek, kalmak, durmak, gelmek, görmek, yazmak" eylemleriyle yapılan fiiller bitişik yazılır.
yapabilmek, uyuyakalmak, gelivermek, düşmeyegör, alabildiğine, gidedurmak, düşeyazmak, süregelmek...
Senin için bütün zorluklara katlanabilirim.

5. İkinci kelimesi "-an / -en, -r / -ar / -er / -ır / -ir, -maz / -mez, -mış / -miş" sıfat-fiil eklerini alarak kalıplaşan birleşik sözcükler bitişik yazılır.
ağaçkakan, dalgakıran, gökdelen, hacıyatmaz, çokbilmiş, yurtsever, külyutmaz, hayırsever...
Boğazın kıyısına yapılan gökdelenler, Boğaz'ın silüetini bozuyor.

6. Bir veya iki öğesi çekimli fiil olan birleşik kelimeler bitişik yazılır.
külbastı, şıpsevdi, biçerdöver, çıtkırıldım, imambayıldı, dedikodu, yanardöner...
Hasat mevsimi gelince biçerdöverler çalışmaya başlar.

7. Bir veya iki öğesi emir kipiyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır.
alaşağı, ateşkes, yapboz, rastgele, çekyat, kapkaç, sıkboğaz...
İri yarı adamı bir hamleyle alaşağı etti.

ADNAN BARAN ÖNER

8. İki veya daha çok sözcükten oluşmuş Türkçe yer adları bitişik yazılır.

Çanakkale, Pınarbaşı, Kabataş...

9.Şehir, kent, köy, mahalle, dağ, tepe, deniz, göl, ırmak, su vb. sözcüklerle kurulmuş sıfat tamlaması ve belirtisiz ad tamlaması kalıbındaki yer adları bitişik yazılır.

Akşehir, Eskişehir, Taşlıçay, Elmadağ, Batıkent, Akdeniz, Yeşilırmak...

10. Kişi adları ve unvanlarından oluşmuş mahalle, meydan, köy vb. yer ve kuruluş adlarında ise gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır.

Kemalpaşa, Bayrampaşa...

11. Ara yönleri belirten sözcükler bitişik yazılır.

kuzeybatı, güneydoğu...

12. Somut olarak yer bildirmeyen "alt, üst, üzeri" sözlerinin sona getirilmesiyle oluşan birleşik sözcükler bitişik yazılır.

ayakaltı, bilinçaltı, gözaltı, akşamüzeri, suçüstü...

Hırsız, akşamüstü suçüstü yakalanarak gözaltına alındı.

13. Dilimizde her iki öğesi de asıl anlamını koruduğu hâlde yaygın bir biçimde gelenekleşmiş olarak bitişik yazılan sözcükler de vardır.

Baş sözcüğüyle oluşturulan sıfat tamlamaları: başbakan, başkomutan, başöğretmen, başyazar

Bir topluluğun yöneticisi anlamındaki "başı" sözüyle oluşturulan belirtisiz isim tamlamaları: aşçıbaşı, binbaşı

"oğlu, kızı" sözleri: eloğlu, çapanoğlu, elkızı

Ağa, bey, efendi, hanım, nine vb. sözlerle kur ulan birleşik kelimeler: ağabey, hanımefendi

"Biraz, birkaç, birkaçı, birtakım, bir-çok, birçoğu, hiçbir, hiçbiri, herhan-gi" belirsizlik sıfatları ve zamirleri de gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır.

14. Ev sözcüğüyle kurulan bileşik sözcükler bitişik yazılır.

aşevi, bakımevi, doğumevi, gözlemevi, orduevi, huzurevi, öğretmenevi...

15. Eczahane" sözcüğü yaygın kullanım sebebiyle "eczane" biçiminde yazılır.

Hane, name, zade kelimeleriyle oluşturulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.

dershane, beyanname, haramzade...

NOT: *"Eczahane, hastahane, pastahane, postahane" sözleri kullanımdaki yaygınlık dolayısıyla "eczane, hastane, pastane, postane" biçiminde yazılmaktadır.*

ADNAN BARAN ÖNER

B. AYRI YAZILAN BİRLEŞİK KELİMELER

1. "Etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak" yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiiller, ilk kelimesinde herhangi bir ses düşmesi veya türemesine uğramazsa ayrı yazılır.

alt etmek, arz etmek, azat etmek, dans etmek, kul olmak, not etmek, terk etmek, var olmak, yok etmek, yok olmak...

2. Birleşme sırasında kelimelerinden hiçbiri veya ikinci kelimesi anlam değişikliğine uğramayan birleşik kelimeler ayrı yazılır.

Hayvan türlerinden birinin adıyla kurulanlar: köpek balığı, uğur böceği, bal arısı, Ankara keçisi, yaban ördeği

Bitki türlerinden birinin adıyla kurulanlar: çörek otu, lavanta çiçeği, kuş üzümü, yer elması, mantar ağacı

Nesne, eşya ve alet adlarından biriyle kurulan birleşik kelimeler: lüle taşı, Oltu taşı, duvar saati, el sabunu, İngiliz anahtarı, toplu iğne, alt geçit

Durum, olgu ve olay bildiren sözlerden biriyle kurulan birleşik kelimeler: açık öğretim, Ay tutulması, iş birliği

Yiyecek, içecek adlarından biriyle kurulan birleşik kelimeler: tulum peyniri, İzmir köftesi, çiğ köfte, kuru yemiş

Zamanla ilgili birleşik kelimeler: bağ bozumu, gece yarısı, gün or-tası, haf ta başı, haf ta sonu

Bilim ve bilgi sözleriyle kurulan birleşik kelimeler: dil bilgisi, gök bilimi

3. "-r / -ar / -er, -maz / -mez ve -an / -en" sıfat-fiil ekleriyle kurulan sıfat tamlaması yapısındaki birleşik kelimeler ayrı yazılır.

» bakar kör, çalar saat, döner sermaye, güler yüz, koşar adım, yazar kasa, çıkmaz sokak, görünmez kaza, tükenmez kalem, uçan daire...

4. » "Renk" sözü veya renklerden birinin adıyla kurulmuş isim tamlaması yapısındaki renk adları ayrı yazılır.

gümüş rengi, portakal rengi, ateş kırmızısı, boncuk mavisi, limon sarısı...

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden,
Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak,
Ve bir zaman bakacaksın semâya ağlayarak...

(Ahmet Haşim)

5. Rengin tonunu belirtmek üzere renkten önce kullanılan sıfatlar ayrı yazılır.

açık mavi, açık yeşil, kirli sarı, koyu mavi, koyu yeşil...

6. Yer adlarında kullanılan "batı, doğu, güney, kuzey, güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu, aşağı, yukarı, orta, iç, yakın, uzak" kelimeleri ayrı yazılır.

Batı Trakya, Doğu Anadolu, Güney Kutbu, Kuzey Amerika, Güneydoğu Anadolu, Aşağı Ayrancı, Orta Asya, İç Anadolu, Yakın Doğu, Uzak Doğu...

Türklerin ana yurdu Orta Asya'dır.

7. Kişi adlarından oluşmuş "mahalle, bulvar, cadde, sokak, ilçe, köy vb." yer ve kuruluş adlarında, sondaki unvanlar hariç şahıs adları ayrı yazılır.

Yunus Emre Mahallesi, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Nene Hatun Caddesi, Fevzi Çakmak Sokağı, Koca Mustafapaşa, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Sütçü İmam Üniversitesi...

8. "Dış, iç, sıra" sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır.

çağ dışı, sıra dışı, yasa dışı, ceviz içi, haf ta içi, yurt içi, aklı sıra, ardı sıra, peşi sıra, yanı sıra...

ADNAN BARAN ÖNER

9. İyi dilek, karşılama ve uğurlama sözleri ayrı yazılır.

hoşça kal, sağ ol, hoş geldin, güle güle, Allah'a ısmarladık, hoş bulduk...

NOT: **"Günaydın, başsağlığı" sözleri istisnadır.**

9."Alt, üst, ana, ön, art, arka, yan, karşı, iç, dış, orta, büyük, küçük, sağ, sol, peşin, bir, iki, tek, çok, çift" sözlerinin başa getirilmesiyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır.

» alt yazı, üst kat, ana bilim dalı, ön söz, ön yargı, art niyet, arka plan, yan etki, karşı görüş, iç savaş, dış hat, orta oyunu, sağ açık, sağ bek, peşin hüküm, bir hücreli, iki anlamlı, tek eşli...

4. KISALTMALARIN YAZIMI

1. Özel isimlerin kısaltması büyük harfle başlar ve sonuna nokta konur.

Alb. (albay), Prof. (profesör), Cad. (cadde)...

NOT: **Noktalı kısaltmalara ek getirilecekse kelimenin okunuşu esas alınır. Ek, noktanın yanına yazılır.**

Alb.dan, Prof.ün, yy.ın...

2. Birkaç sözcükten oluşan kurum, kuruluş adları, her sözcüğünün ilk harfi alınarak kısaltılır ve her harf büyük yazılır. Ayrıca bu kısaltmalar arasına nokta konmaz.

TRT, PTT, DSİ, TEK (doğru)

T.R.T., P.T.T., D.S.İ., T.E.K. (yanlış)

3. Birkaç sözcükten oluşan kurum ve kuruluş adlarının kısaltmaları, kullanılan harflere göre okunur. Kısaltmaya ek getirildiğinde ek, kısaltmanın okunuşuna göre, kesme işareti ile ayrılarak yazılır.

» TDK -Te De Ke şeklinde okunur.-

"TDK'da çalışıyorum." ifadesi yanlıştır.

"TDK'de çalışıyorum." ifadesi doğrudur.

4. Bazı kısaltmalar küçük harfle yazılır ve kendilerinden sonra nokta konmaz.

m (metre), l (litre), g (gram)...

5. Küçük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde sözcüğün okunuşu; büyük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde kısaltmanın son harfinin okunuşu esas alınır.

» TRT'dan (yanlış) TRT'den (doğru)

THY'dan (yanlış) THY'den (doğru)

kg'den (yanlış) kg'dan (doğru)

ADNAN BARAN ÖNER

5. BAZI KELİME VE EKLERİN YAZIMI

. "DE / DA" BAĞLACININ YAZIMI

Bağlaç olan "da, de" ayrı yazılır. Kendisinden önceki sözcüğün son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar. Cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında bozulma olmaz.

Durumu ona da bildirdi.
Kardeşi de gelecekmiş.

NOT 1: **"Ya" sözüyle birlikte kullanılan da mutlaka ayrı yazılır.**
O ya da sen, biriniz benimle gelin.

NOT2: **Ayrı yazılan "da, de" hiçbir zaman "ta, te" biçiminde yazılmaz. "Da, de" bağlacını kendisinden önceki sözcükten kesme ile ayırmak da yanlıştır.**

Ayrılsak ta beraberiz bundan sonra. (yanlış)
Ayrılsak da beraberiz bundan sonra. (doğru) Orhan'da geldi. (yanlış) - Orhan da geldi. (doğru)

NOT3 :**"Da, de" bağlacının bulunma durum eki olan "-da, -de, -ta, -te" ile hiçbir ilgisi yoktur. Bulunma durum eki getirildiği sözcüğe bitişik yazılır. Cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında bozulma olur.**

Eşyaları arabada unutmuş.
Timsahlar, karada ve suda yaşar.

2. Kİ" BAĞLACININ YAZIMI

» Bağlaç olan "ki" ayrı yazılır. Cümleden çıkarıldığında cümlede bozulma olmaz.

Böyle de olmaz ki!
Erken çıkalım ki yemeğe yetişelim.

NOT: "Ki" bağlacı birkaç örnekte kalıplaşmış olduğu için bitişik yazılır. Bunları SOMBaHÇeMİ olarak kodlayabiliriz:
Sanki - Oysaki - Mademki - Belki -a- Halbuki - Çünkü -e- Meğerki - İllaki

NOT: **ki'nin olduğu kelimenin arkasına bir -ler, -lar ekleriz. Eğer kelimenin anlamı bozulmazsa bu ek olan -ki'dir ve bitişik yazılır. Eğer kelimenin anlamı bozulursa bu bağlaç olan ki'dir ve ayrı yazılır.**

3. "Mİ" SORU EKİNİN YAZIMI

Soru eki olan "mi" ayrı yazılır ve kendisinden önceki sözcüğün son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar.

Bana da pasta kaldı mı?
Arkadaşlığımız bitti mi?

Soru ekinden sonra gelen ekler, bu ekle bitişik olarak yazılır.

Bugün sinemaya gidebilir miyim?
Bana yardım eder misin?

Bu ek sorudan başka görevlerde kullanıldığında da ayrı yazılır.

İlginç mi ilginç bir kitap.
Gece oldu mu eve girerim.

ADNAN BARAN ÖNER

4. "NE... NE..." BAĞLACININ YAZIMI

Bu bağlacın kullanıldığı cümlelerin yüklemi olumlu olmalıdır.

Ne Almanya'da ne Fransa'da aradığı ilacı bulamadı. (yanlış)

Ne Almanya'da ne Fransa'da aradığı ilacı bulabildi. (doğru)

5. PEKİŞTİRMELERİN YAZIMI

İlk hecenin sonuna "m,p,r,s" seslerinden birinin getirilmesiyle yapılan pekiştirmeler daima bitişik yazılır.

masmavi, tertemiz, apaçık, yemyeşil...

Kimi kuralsız pekiştirmeler de bitişik yazılır.

paramparça, güpegündüz, sırılsıklam...

Sözcüğün ilk hecesinden özel olarak oluşturulan ikileme biçimindeki pekiştirmeler ayrı yazılır.

bas bas bağırmak, ter ter tepinmek, kasım kasım kasılmak...

6. İKİLEMELERİN YAZIMI

İkilemeler ayrı yazılır.

Oynaya oynaya gelin çocuklar.

Onunla baş başa görüşmelisiniz.

İkilemeyi oluşturan sözcüklerin arasına herhangi bir noktalama işareti konulmaz.

Aşağı - yukarı üç senedir çalışıyorum. (yanlış)

Olanları bana tek, tek anlatmalısın. (yanlış)

Sözcüğün ilk sesi yerine "m" sesi getirilerek yapılan ikilemeler daima ayrı yazılır.

Burada kitap mitap yok. Bizde akıl makıl kalmadı.

ADNAN BARAN ÖNER